

OFREDAD

– om våld och övergrepp mot äldre personer

FREDA-verksamheten på Gotland

FREDA finns till för äldre personer och personer med funktionsnedsättning som utsatts för våld i nära relation. Våldet kan se ut på många olika sätt. FREDA ger både akut och långsiktigt stöd som anpassas efter personens vilja och förutsättningar.

FREDA är en strukturerad samverkan mellan olika delar av socialförvaltningen där arbetet sker inom följande fyra områden:

- Utbildning och fortbildning – för att våga se och fråga
- Organisationsstruktur – för att kunna agera
- Metod- och verksamhetsutveckling – för att tillgängliggöra stöd och insatser
- Information och statistik – för att synliggöra och ständigt aktualisera området

www.gotland.se/freda

INNEHÅLL

Förord	4	Stöd och anmälan	50
Sammanfattning	6	Har de sökt hjälp?	50
Inledning	7	Har de polisanmält?	51
Lagstiftning	7	Resultatet som berättelse	52
Definitioner	8	Diskussion	54
Rapportens upplägg	9	Metod	56
Övergripande resultat	11	Genomförande	56
Våldserfarenheter	12	Urval	59
Försummelse	17	Referenser	61
Hot och trakasserier	23	Lästips	61
Fysiskt våld	29	Bilagor	
Sexuellt våld	35	Följebrev	62
Ekonomiskt våld	41	Enkäten	64
Gruppen 65-71 år	47	Översikt utsatthet	78

FÖRORD

Hösten 2010 påbörjade jag uppdraget som projektledare för projekt FREDAs på Region Gotlands socialförvaltning. Målet med projektet var att stärka stödet till våldsutsatta äldre personer och personer med funktionsnedsättning. Detta skulle göras genom att öka personalens kompetens inom området våld i nära relationer, samt genom att skapa en intern struktur för stöd och insatser till våldsutsatta inom målgruppen.

Jag sökte redan då efter studier, kartläggningar och rapporter som visar på förekomsten av våld i nära relation mot personer inom FREDAs målgrupper, för att få svar på frågan: Hur vanligt är det? Jag hittade flera svenska rapporter som visade förekomsten av våld mot personer med funktionsnedsättning men när det gällde rapporter om våld mot äldre personer var det magrare. Rapporterna *Ofrid?* (Umeå 2001) och *De sista ljuva åren...* (Göteborg 2004) är båda informativa men jag funderade på vilka generella slutsatser som kunde dras från dessa då *Ofrid?* har en övre åldersgräns på 80 år och *De sista ljuva åren...* baseras på ett relativt litet underlag. Frågan blev hängande i luften.

Mycket har vi hunnit med i projekt FREDAs under dessa år. Vi har på olika sätt arbetat för att belysa problematiken med våld mot äldre samt för att förbättra samhällets stöd till dem som varit utsatta. Projekt FREDAs har bl. a. utbildat biståndshandläggare och all personal inom äldreomsorgen om våld mot äldre, tagit fram informationsmaterial och riktlinjer för hur dessa frågor ska hanteras samt utvecklat anpassat stöd till dem som utsatts. Den interna strukturen för stöd, med en tvärprofessionell ärendehanteringsgrupp och nyckelpersoner hos utförare, är idag permanenta verksamheter. I FREDAs har vi hanterat många komplexa ärenden och vi vet att våld mot äldre är vanligt. Men hur vanligt är det egentligen?

2012 bestämde jag mig för att genomföra en kartläggning av våld mot äldre på Gotland. Ambitionen var att resultatet ska ligga till grund för FREDAs fortsatta utvecklingsarbete. Jag var mån om att svarandegruppen skulle vara tillräckligt stor för att resultatet skulle bli statistiskt säkerställt och tog därför hjälp av Statistiska centralbyrån med dessa beräkningar. Jag ville också kunna jämföra svaren med de tidigare studierna och fick lov att använda den enkät som tagits fram för *Ofrid?* Dock har några tillägg gjorts baserade på erfarenheter från ärendehanteringsgruppen, och några anpassningar har gjorts till gotländska förhållanden. Statens personadressregister genomförde det slumpmässiga urvalet av 6 500 respondenter fyllda 65 år och äldre.

Ett stort TACK till alla personer på Gotland som tagit sig tid att besvara enkäten. Tack också till alla som hjälpt till i detta arbete: Hjelde Eriksson och Brottsoffermyndigheten som låtit oss använda deras enkät som utgångspunkt, till Gunnlög Köhn, Angelica Kåldare, Karin Levander, Hanna Ogestad, Agneta Wahnström och Inger Öberg som hjälpt till att sortera och häfta enkäter, till Susanne Lövbacker och Återvinnarna som hjälpt till med att packa dessa, vaktmästeriet på Visborg som burit enkäter och Ulf Bendelin som scannat in svarsenkäterna.

Ett stort tack också till Kerstin Kristensen som bearbetat materialet och ansvarar för rapportens resultat och analys, till referensgruppen: Britt-Inger Saveman, Margareta Grafström, Hjelde Eriksson och Gunnel Torstensson som alla kommit med kloka synpunkter och infallsvinklar i analysarbetet. Tack också till Anders Möller, professor vid Ersta Sköndal högskola som granskat rapporten vetenskapligt, till Sam Björk för korrektur och till Bild och Reklam för formspråk.

Visby 2013-05-17 Lisa Lindell

SAMMANFATTNING

Denna kartläggning av 3 400 gotlänningars erfarenheter av våld visar att mer än 15 procent varit utsatta efter att de fyllt 65 år. Det innebär att nästan var sjätte, eller ungefär 2 000 personer på Gotland i den här åldersgruppen, upplevt våld i någon form: fysiskt, ekonomiskt, sexuellt, psykiskt eller försummelse.

Rapporten bygger på resultatet från en enkät som hösten 2012 skickades ut till 6 500 slumpmässigt utvalda personer över 65 år, bosatta på Gotland.

Kartläggningen visar att det är skillnad på mäns och kvinnors erfarenheter av våld, både vad gäller typen av våld och hur ofta det förekommer. Skillnaderna är inte alltid så stora men det är tydligt att kvinnor har större erfarenheter av våld än män. Detta inom alla våldsområden, utom när det gäller ekonomiskt våld. Kvinnor har nästan fyra gånger större erfarenhet av sexuellt våld jämfört med män. När kvinnor 65-71 år jämförs med hela svarsgruppens kvinnor har de större erfarenhet av hot och trakasserier, sexuellt och fysiskt våld. Motsvarande jämförelse för män är en lägre grad av utsatthet i alla våldsområden utom vad gäller sexuellt våld.

Många uppger att de utsatts för våld flera gånger. Inom samtliga våldsområden har kvinnorna störst erfarenhet av upprepat våld. De har dubbelt så stor erfarenhet av upprepat fysiskt och sexuellt våld och 50 procents större erfarenhet än män av upprepade hot och trakasserier. Av hela gruppen har nästan nio av tio som blivit utsatta för försummelse blivit det vid flera tillfällen.

Både män och kvinnor uppger att de främst blivit utsatt för våldet i det egna hemmet. Undantaget är försummelse där anges en vård- eller omsorgsinstitution.

Vem ansvarar för våldet? Det är svårt att dra några säkra slutsatser av vem som är förövare eftersom svarsfrekvensen varierar i de olika våldsområdena. Både kvinnor och män uppger genomgående en främmande man eller nuvarande partner som förövare. Kvinnor uppger dessutom en före detta partner i betydligt större utsträckning än män. När det gäller försummelse anges framför allt vård- och omsorgspersonal som ansvariga för våldet.

Det var få som besvarade frågan om de sökt hjälp för och anmält våldet. Av de svarade hade flertalet sökt hjälp inom sjukvården och var nöjda med hjälpen. Drygt var tionde person av de svarande hade polisanmält det de utsatts för.

INLEDNING

Det kan vara svårt att tänka sig att äldre människor utsätts för våld. Våld mot äldre är ett fenomen som studerats under flera år i många länder. Trots det är det fortfarande svårt att visa på förekomsten av detta problem. Behovet av studier och kartläggningar som denna är stort. Att kartlägga förekomsten av våld mot äldre är viktigt för att problemet ska tas på allvar och för att resurser ska sättas in.

Detta är en rapport som kommit till för att Region Gotland vill kartlägga äldre kvinnors och äldre mäns erfarenheter av våld efter att de fyllt 65 år, med syftet att resultatet ska bidra till att kunna förbättra stödet till dem som har varit eller är utsatta för våld.

Det är därför motiverat att redovisa den lagstiftning som verksamheten har att förhålla sig till samt de definitioner som ligger till grund för rapporten.

LAGSTIFTNING

Kommunernas ansvar för äldre anges i socialtjänstlagen. Socialnämnden skall:

”verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden och ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra”

samt

”göra sig väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommunen för äldre människor samt i sin uppsökande verksamhet upplysa om socialtjänstens verksamhet på detta område”. (SoL, 5 kap 4 och 5 §).

I denna lagstiftning inkluderas att ha kunskap om att även äldre kan utsättas för våld och att de då som brottsoffer inkluderas i kommunens ansvar och skyldigheter gentemot brottsoffer.

Enligt SoL 5 kap. 11 § ska kommunerna:

”verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp. Socialnämnden skall särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation” (Lag 2007:225).

DEFINITIONER

Äldre

När begreppet äldre används i rapporten avses personer som fyllt 65 år eller mer.

Våld

Rapporten utgår från den definition för våld som psykoterapeut Per Isdal beskrivit i sin bok *Meningen med våld* (2002, sidan 34). Med våld avses:

”... varje handling [...] som skadar, smärtar, skrämmar eller kränker en annan person. Det är också något som får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från att göra något den vill.”

Våld mot äldre

Rapporten utgår från definitionen i Torontodeklarationen som Världshälsoorganisationen (WHO) och International Network on Prevention of Elder Abuse (INPEA) enats om.

Med våld mot äldre avses:

”... en enstaka eller upprepad handling, eller frånvaro av önskvärd/lämplig handling, som utförs inom ett förhållande där det finns en förväntan på förtroende och som förorsakar skada eller smärta hos en äldre person [...] Denna handling kan vara fysisk, psykologisk/känslomässig, finansiell eller helt enkelt återspegla avsiktlig eller oavsiktlig försummelse” (WHO/INPEA 2002).

RAPPORTENS UPPLÄGG

Alla som besvarat enkäten har fyllt 65 år och enkätens frågor har framförallt fokuserat på de svarandes erfarenheter av våld efter 65 års ålder. Om inget annat anges gäller det redovisade resultatet erfarenheter av våld efter att den svarande fyllt 65 år.

I enkäten gavs exempel på våldshandlingar inom fem våldsområden: försummelse, hot och trakasserier, fysiskt våld, sexuellt våld och ekonomiskt våld. De svarande kunde kryssa i om de *aldrig* haft erfarenhet av detta eller om de har erfarenheter av detta *någon gång* eller *flera gånger*. En person som kryssat för någon gång eller flera gånger räknas till gruppen med våldserfarenheter i det redovisade resultatet.

I rapporten särredovisas de som kryssat för flera gånger, dvs. utsatts för ett upprepat våld, då detta har stor betydelse för livskvalitén och återhämtningen. Det kan finnas personer utsatta för ett upprepat våld, i form av olika våldshandlingar vid enstaka tillfällen. Dessa personer är dock inte redovisade i gruppen med erfarenheter av upprepat våld.

Det övergripande resultatet baseras på svar från hela gruppen. Resultat för de olika våldsområdena baseras på svar från de personer som varit utsatta för just den typen av våld. I varje avsnitt redovisas även resultatet uppdelat på kvinnor och män. I början av varje avsnitt samt i tabeller redovisas resultaten i form av både procenttal och antal. I avsnittens löpande texter används enbart procenttal i redovisningen. Detta för att öka läsbarheten. Avsnittet för sexuellt våld redovisas i antal då svarandegruppen är liten.

Inledningsvis redovisas det övergripande resultatet, därefter resultatet för de olika våldsområdena samt hur de svarande uppgivit att de sökt stöd eller polisanmält det de utsatts för. Därefter särredovisas gruppen födda 1941 till 1947, alltså de personer som är mellan 65 och 71 år. De utgör 44 procent av svarandegruppen och deras erfarenheter av våld efter 65 års ålder kan vi med säkerhet veta har hänt de senaste sex åren. Sedan följer en beskrivning av resultatet i rapportens resultat i form av en berättelse om Ernst och Svea.

I slutet av rapporten finns en kort diskussion. Detta följs av en redogörelse kring metod, urval och bortfall, enkätens konstruktion och kodning, därefter följebrevet och enkäten. Sist i rapporten finns en översikt av de svarandes erfarenheter av våld utifrån respektive bakgrundsvariabler: ålder, boendeform, skattad hälsa och utbildningsnivå.

Varje våldsområde inleds med en beskrivning av en persons erfarenheter av denna typ av våld och belyser våldets konsekvenser. Texterna bygger på omarbetade verkliga fall som aktualiserats i FREDAs ärendehanteringsgrupp.

ÖVERGRIPANDE RESULTAT

Svarandegruppen

Svarandegruppen kom att bestå av 3 403 personer, 1 688 män (50 procent) och 1 657 kvinnor (49 procent). Resterande 58 personer (2 procent) avstod från att besvara frågan om könstillhörighet. Ålders- och könsfördelningen inom gruppen redovisas i tabell 1 nedan.

Tabell 1: Ålders- och könsfördelning på hela gruppen svarande

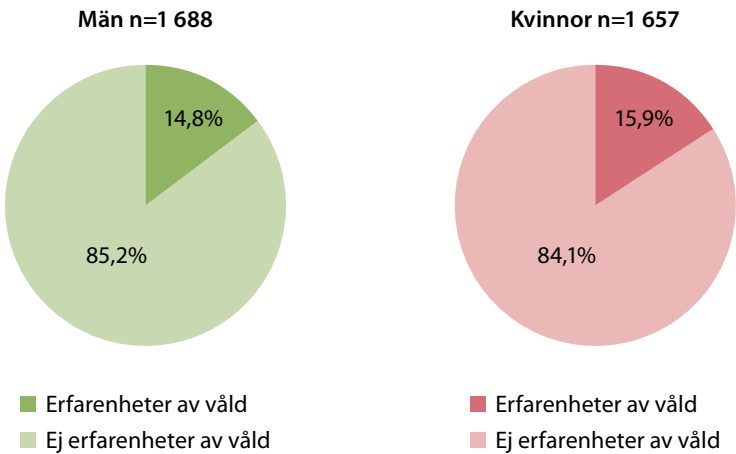
Åldersgrupp		Män	Kvinnor	Ej uppgett kön
92 eller äldre	n=65	1,1 % (19)	2,7 % (44)	3,4 % (2)
82 till 91 år	n=509	13,7 % (232)	16,1 % (266)	19,0 % (11)
72 till 81 år	n=1 297	39,2 % (622)	37,4 % (619)	27,6 % (16)
65 till 71 år	n=1 501	45,2 % (763)	43,4 % (719)	32,8 % (19)
Ej uppgett	n=31	0,7 % (12)	0,5 % (9)	17,2 % (10)
	N=3 403	100 % (1 688)	100 % (1 657)	100 % (58)

Drygt 80 procent av de svarande, både män och kvinnor, har fyllt i enkäten själv. De flesta bor i eget boende, 96 procent av männen och 95 procent av kvinnorna. Kvinnor bor ensamma (46 procent) i större utsträckning än män (24 procent). Fler kvinnor än män har hemtjänst (9 procent jämfört med 6 procent).

Nästan alla har svarat på frågorna om hälsa och medicinanvändning. När de svarande skattade sin hälsa uppgav 73 procent av männen och 70 procent av kvinnorna att deras hälsa är bra eller mycket bra. Dock har hälften av männen och 37 procent av kvinnorna uppgett att de under de senaste två månaderna ätit mediciner för att lindra värk, samt 12 procent av männen och 19 procent av kvinnorna för att sova.

De flesta, 93 procent av männen och 94 procent av kvinnorna, uppger att de har någon att prata förtroligt med. När det gäller att få hjälp med praktiska saker uppger 88 procent av männen och 92 procent av kvinnorna att de har någon att fråga.

VÅLDSERFARENHETER

Figur 1: Sammanlagd erfarenhet av någon typ av våld uppdelat på män och kvinnor.

Av de svarande har sammanlagt 522 personer, dvs. 15 procent, rapporterat att de någon gång eller flera gånger efter att de fyllt 65 år blivit utsatta för våld. 250 män (15 procent) och 263 kvinnor (16 procent). Vid jämförelse av den samlade erfarenheten av upprepat våld är det inte några stora skillnader mellan könen, se tabell 2.

Tabell 2: Erfarenheter av våld efter 65 år.

Svarande	Hela gruppen N=3 403	Män n=1 688	Kvinnor n=1 657
Erfarenheter av våld*	15,3 % (522)	14,8 % (250)	15,9 % (263)
Erfarenheter av våld vid upprepade tillfällen	4,3 % (146)	4,1 % (70)	4,2 % (70)

* Erfarenheter av våld vid enstaka och upprepade tillfällen.

I tabell 3 redovisas fördelningen av hela svarandegruppens erfarenheter samt mäns och kvinnors erfarenheter av våld inom enkätens fem våldsområden. Vanligast förekommande är försummelse och hot och trakasserier.

Tabell 3: Erfarenheter av olika typer av våld vid något eller upprepade tillfällen efter 65 år.

Våldsområde	Hela gruppen N=3 403	Kvinnor n=1 657	Män n=1 688
Försummelse	7,5 % (255)	7,6 % (126)	7,4 % (125)
Hot och trakasserier	6,9 % (234)	7,8 % (130)	5,9 % (100)
Fysiskt våld	1,7 % (58)	1,8 % (30)	1,7 % (28)
Sexuellt våld	1,4 % (48)	2,2 % (37)	0,6 % (10)
Ekonomiskt våld	3,4 % (116)	3,3 % (55)	3,4 % (58)

Kvinnor har större erfarenheter än män av alla typer av våld utom när det gäller ekonomiskt våld. Försummelse är det våldsområde som flest män har erfarenhet av, medan kvinnor uppger att de har störst erfarenhet av hot och trakasserier. Störst skillnad mellan män och kvinnor är det i rapporterad erfarenhet av sexuellt våld, där kvinnor har uppgett nästan fyra gånger större erfarenhet än män.

Bilden blir tydligare då erfarenhet av upprepat våld samt kön sätts i fokus. I tabell 4 redovisas hela gruppen respektive kvinnors och mäns erfarenheter av upprepat våld uppdelat på de olika våldsområdena. Kvinnor rapporterar om störst utsatthet för upprepat våld i alla våldstyper.

Tabell 4: Erfarenhet av upprepat våld efter 65 år – olika typer av våld.

Våldsområde	Hela gruppen N=3 403	Kvinnor n=1 657	Män n=1 688
Försummelse	6,6 % (225)	6,9 % (114)	6,4 % (108)
Hot och trakasserier	2,6 % (88)	3,1 % (51)	2,0 % (34)
Fysiskt våld	0,3 % (9)	0,4 % (6)	0,2 % (3)
Sexuellt våld	0,3 % (9)	0,4 % (6)	0,2 % (3)
Ekonomiskt våld	0,7 % (23)	0,7 % (12)	0,5 % (9)

Vem har utövat våldet?

Svarsfrekvensen på frågorna om vem som utövat våldet varierar stort. När svaren analyseras är det tre grupper som framträder tydligast: en främmande man, personal och nuvarande partner.

De flesta män har uppgett personal och därefter en främmande man som stått för våldet medan kvinnor uppgett nuvarande partner och personal i lika hög grad och därefter en främmande man.

Var har våldet ägt rum?

De flesta svarande, både män och kvinnor, uppger att de blivit utsatta för våld i det egna hemmet följt av "annat ställe" och därefter på en vård- och omsorgsinrättning. Även här ska det noteras att svarsfrekvensen varierar mellan 30 och 90 procent.

Tidigare erfarenheter av våld

Det är möjligt att den grupp som inte har rapporterat om våldserfarenheter efter att de fyllt 65 år kan ha varit utsatta för våld tidigare i livet. Därför har frågan om tidigare erfarenheter av våld analyserats både utifrån hela gruppen svarande, samt utifrån den grupp som har uppgett att de har erfarenheter av våld efter att de fyllt 65 år.

Av alla svarande, 3 403 personer var det 12 procent personer som uppgav att de har erfarenheter av våld innan de fyllt 65 år. Av dessa uppgav 15 procent att de fortfarande var rädda.

När hela gruppen delas upp i män och kvinnor har 11 procent av männen varit utsatta för våld innan de fyllde 65 år. Av dessa är det 7 procent som uppgett fortsatt rädsla. Av kvinnorna uppgav 14 procent att de hade varit utsatta för våld före 65 år och 22 procent av dem är fortfarande rädda.

Av dem som har erfarenheter av våld efter att de fyllt 65 år har drygt en tredjedel uppgett att de också blivit utsatta för våld innan de fyllt 65 år. Av dessa har 26 procent uppgett att de är fortfarande rädda.

När gruppen som har erfarenheter av våld efter att de fyllt 65 år analyseras utifrån kön har 30 procent av männen uppgett att de även har erfarenheter av våld före 65 år, varav nio procent uppgett att de fortfarande är rädda. Av kvinnorna har 39 procent uppgett att de har erfarenheter av våld både före och efter 65 år. Av dem var det 38 procent som uppgav att de är fortsatt rädda.

Gruppen med våldserfarenheter efter 65 år

När alla de 522 personer som har erfarenheter av våld analyseras har män och kvinnor ungefär lika stora erfarenheter av försummelse, fysiskt våld och ekonomiskt våld medan kvinnorna rapporterar en betydligt större erfarenhet av hot och trakasserier och mer än tre gånger så stor erfarenhet av sexuellt våld, se tabell 5.

Tabell 5: Kvinnors och mäns erfarenheter av våld vid enstaka eller upprepade tillfällen efter 65 år.

Våldsområde	Kvinnor n=263	Män n=250
Försummelse	47,9 % (126)	50,0 % (125)
Hot och trakasserier	49,4 % (130)	40,0 % (100)
Fysiskt våld	11,4 % (30)	11,2 % (28)
Sexuellt våld	14,1 % (37)	4,0 % (10)
Ekonomiskt våld	20,9 % (55)	23,2 % (58)

FÖRSUMMELSE

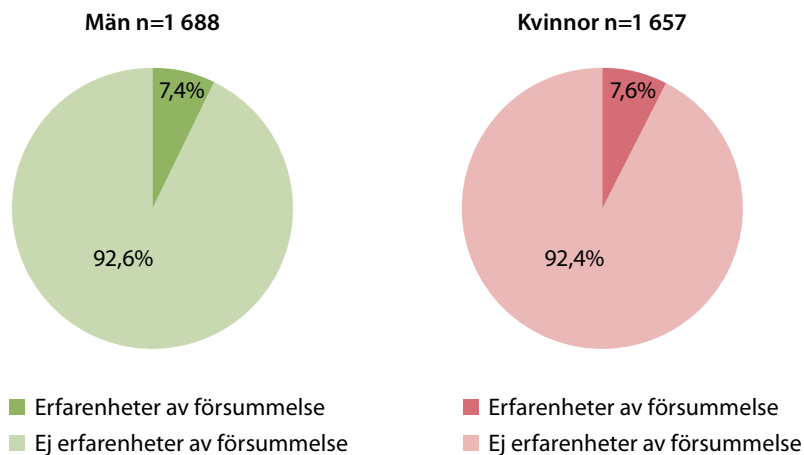
Erik 89 år

När biståndshandläggaren gör ett hembesök hos Erik kommer de inte in. Dörren är låst från utsidan och inne i huset finns Erik. Till slut får Erik upp ett fönster och kan överlämna nycklarna till handläggaren som kan ta sig in i huset. Erik är mager, ovårdad och förtvivlad. Han berättar för handläggaren att sedan hans son flyttat in i husets övervåning, dit Erik inte längre kan ta sig upp, har livet blivit svårt. Erik är samtidigt tacksam för att sonen vill hjälpa sin gamla pappa. När sonen går till arbetet låser han om Erik så att han inte ska gå ut och trilla omkull eller irra bort sig. Erik berättar att han ofta blir yr och att han gärna hade velat ha en rollator, men eftersom sonen inte tycker att de ska förstöra huset genom att ta bort de fina trösklarna, är det nog ingen idé. Det var länge sedan Erik var på läkarbesök eftersom han har svårt att ta sig dit själv, och sonen är för upptagen för att kunna köra honom. Handläggaren konstaterar att det stinker urin i huset och att det saknas mat. Telefonen har sonen flyttat upp till övervåningen.

Försummelse har definierats genom frågor om personen har:

1. blivit lämnad ensam utan hjälp då du behövt det
2. inte fått tillräckligt med mat
3. fått otillräcklig hjälp med sin hygien
4. inte fått medicinsk behandling när de behövt det
5. fått felaktig eller för mycket medicin
6. utsatts för annan försummelse

Resultatet i avsnittet om försummelse utgår från gruppen med erfarenheter av detta, det vill säga 255 personer (125 män och 126 kvinnor).

Figur 2: Sammanlagd erfarenhet av försummelse uppdelat på män och kvinnor.

Av dem som har erfarenheter av försummelse är det två tredjedelar som har besvarat enkäten själv. Lika många av de utsatta är 81 år eller äldre. Nästan 90 procent bor i eget boende och lite drygt hälften bor ensamma. Var femte person har någon form av hemtjänst. Vad gäller skattad hälsa så har drygt fyra av tio uppggett att de skattar sin hälsa som bra eller mycket bra.

Av dem som varit utsatta för försummelse har 88 procent varit utsatta vid upprepade tillfällen. Män har mindre erfarenhet än kvinnor av upprepade försummelse, 86 procent jämfört med 91 procent.

Män har framförallt uppgivit att de inte fått medicinsk behandling när de behövt det medan kvinnor har uppgett att de främst fått felaktig eller för mycket medicin, därefter lämnats utan hjälp trots att de behövt det.

Det fanns även möjlighet att i fritext ange vilken annan typ av försummelse de svarande utsatts för, vilket 56 svarande gjorde (25 var män och 30 kvinnor). Vanligast, oavsett kön, var att denna grupp inte var nöjda med sjukvårdens tillgänglighet eller bemötande.

Två grupper har rapporterat stor erfarenhet av försummelse, gruppen som uppgivit sämre hälsa och gruppen med hög ålder. Av de personer som skattat sin hälsa som mindre bra har 13 procent blivit utsatta för försummelse och av dem som skattat sin hälsa som dålig har 28 procent utsatts för försummelse. I den äldsta åldersgruppen, de som är 92 år och äldre har 29 procent uppgett att de blivit utsatta för försummelse, se tabell 6.

Tabell 6: Erfarenhet av försummelse vid enstaka eller upprepade tillfällen, uppdelat på åldersgrupp. Procentsatsen anges utifrån åldersgrupp och antalet män resp. kvinnor i åldersgruppen.

Åldersgrupp	Män		Kvinnor	
	Procent av n	n	Procent av n	n
92 eller äldre	21,1 % (4)	19	31,8 % (14)	44
82 till 91 år	12,5 % (29)	232	12,0 % (32)	266
72 till 81 år	7,4 % (49)	662	7,4 % (46)	619
65 till 71 år	5,5 % (42)	763	4,7 % (34)	719
Ej uppgett ålder	8,3 % (1)	12	0,0 % (0)	9
	(125)	1 688	(126)	1 657

Vem har utövat försummelsen?

Knappt 60 procent av de 255 som rapporterat att de utsatts för försummelse har uppgett vem som utsatt dem. Av de som besvarat frågan har 45 procent uppgett att de blivit utsatta av personal och åtta procent av annan person.

Både män och kvinnor har till största del uppgett att personal utsatt dem för försummelse, 39 procent av männen och 52 procent av kvinnorna. Männen har i dubbelt så stor utsträckning uppgett att de utsatts av manlig personal (23 procent) jämfört med kvinnlig personal (10 procent). Kvinnor uppger att de utsatts av manlig respektive kvinnlig personal i nästan lika stor utsträckning (21 procent respektive 25 procent). Nio procent av männen och nio procent av kvinnorna uppger att den näst vanligaste förövaren är en annan person och båda grupperna har uppgett att denne till största del är en man.

Var har försummelsen ägt rum?

Av dem som utsatts för försummelse har 55 procent besvarat frågan om var de blivit utsatta. Majoriteten uppger att de utsatts på en vård- eller omsorgsinrättning (51 procent) följt av det egna hemmet (36 procent).

Både män och kvinnor har uppgett att de blivit utsatta på en vård- eller omsorgsinrättning i första hand, 58 procent av männen och 48 procent av kvinnorna. I andra hand uppger både män och kvinnor att de utsatts i det egna hemmet, dock har kvinnor uppgett detta i högre grad, 43 procent jämfört med 27 procent.

Tidigare erfarenheter av försummelse

Det är möjligt att den grupp som inte varit utsatt för försummelse efter att de fyllt 65 år kan ha erfarenhet av detta tidigare i livet. Därför har frågan om tidigare erfarenheter av försummelse analyserats både utifrån hela gruppen svarande samt den grupp som har erfarenheter av försummelse efter att de fyllt 65 år.

Två procent av alla svarande har uppgett att de har erfarenheter av försummelse innan de fyllde 65 år. Av dessa uppgav 42 procent att de fortfarande var rädda.

Av dem som utsatts för försummelse efter att de fyllt 65 år har 14 procent uppgett att de även tidigare blivit utsatta för detta varav 57 procent fortfarande är rädda.

När gruppen som har erfarenheter av någon typ av våld efter att de fyllt 65 år analyseras utifrån kön, har 30 procent av männen och 39 procent av kvinnorna, uppgett att de har erfarenheter av försummelse innan de fyllt 65. Av dem har nio procent av männen och 38 procent av kvinnorna uppgett fortsatt rädsla.

Gruppen med våldserfarenheter efter 65 år

Av dem som har erfarenheter av någon typ av våld efter att de fyllt 65 år har 50 procent av männen och 48 procent av kvinnorna uppgett att de har utsatts för försummelse. De flesta har rapporterat att det varit upprepad försummelse, 43 procent av både män och kvinnor.

HOT OCH TRAKASSERIER

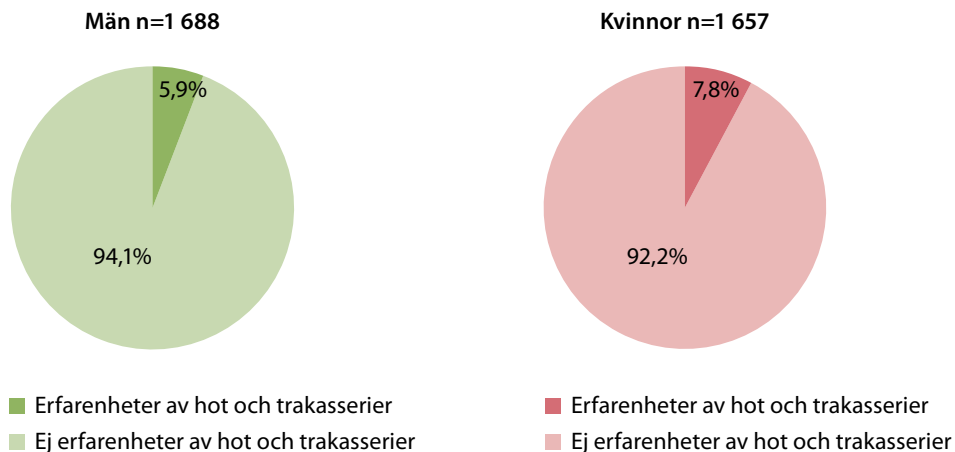
Birgitta 66 år

Birgitta berättar att hennes man alltid varit kontrollerande men efter att de bägge gått i pension har hennes situation blivit outhärdlig. Hennes sociala liv har helt upphört. Mannen vill alltid veta var hon är och när hon inte gör som han vill blir han antingen arg och skriker på henne eller bestraffar henne med absolut tystnad. Ofta sitter han kvar i bilen och tar tid på Birgitta när hon t.ex. är inne i affären och handlar. När mannen tycker att hon dröjer för länge tutar han tills hon kommer ut. Han kräver att hon lämnar kvittona till honom och för bok över alla utgifter för att ha full kontroll på ekonomin. Trots det brukar Birgitta försöka gömma undan lite pengar som hon kan ge till deras barn och barnbarn.

Hot och trakasserier har definierats genom frågor om någon har:

1. varit svartsjuk och krävt att få veta vem du träffat eller vad du gjort
2. kallat dig nedsättande saker
3. fått dig att känna dig underlägsen och dålig
4. ofta bråkat när du skulle ha träffat släkt och vänner
5. inte låtit dig besluta om dina pengar eller köpa saker som du ville
6. förbjudit dig att delta i aktiviteter utanför hemmet
7. hotat att skada barnen eller någon annan i familjen
8. hotat att göra dig illa
9. hotat att göra sig själv illa om du lämnat honom/henne
10. hotat att avsiktligt skada husdjur
11. hotat att skada dina saker
12. hotat med att skicka dig till en institution

Resultatet i avsnittet om hot och trakasserier utgår från gruppen med erfarenheter av detta, det vill säga 234 personer (100 män och 130 kvinnor).

Figur 3: Sammanlagd erfarenhet av hot och trakasserier uppdelat på män och kvinnor.

Nästan alla med erfarenhet av hot och trakasserier bor i eget boende, har ingen hemtjänst och drygt hälften av dem bor tillsammans med en partner. När det gäller skattad hälsa är det en tredjedel av dem som skattar den som dålig.

Män har framförallt uppgett att de blivit kallade nedsättande saker eller att någon fått dem att känna sig underlägsna. Detsamma gäller för kvinnorna men i omvänd ordning.

Av dem som blivit hotade eller trakasserade har 38 procent utsatts för detta vid upprepade tillfällen. Hotet att bli skickad till institution är vanligast följt av erfarenheten att bli kallad nedsättande saker och att någon fått dem att känna sig underlägsna. Kvinnor har i större utsträckning än män rapporterat erfarenheter av upprepade hot och trakasserier, 39 procent jämfört med 34 procent.

Det som framträder i analysen vad gäller hot och trakasserier är hur erfarenheterna fördelar sig i de olika åldersgrupperna. Femtio procent av dem som har erfarenhet av hot och trakasserier är mellan 65 och 71 år, se tabell 7.

Tabell 7: Erfarenhet av hot och trakasserier vid enstaka eller upprepade tillfällen.
Procentsatsen anges utifrån åldersgrupp och antal män resp. kvinnor i åldersgruppen.

Åldersgrupp	Män		Kvinnor	
	Procent av n	n	Procent av n	n
92 eller äldre	2,0 % (2)	19	3,1 % (4)	44
82 till 91 år	10,0 % (10)	232	11,5 % (15)	266
72 till 81 år	45,0 % (45)	662	28,5 % (37)	619
65 till 71 år	42,0 % (42)	763	56,2 % (73)	719
Ej uppgett ålder	1,0 % (1)	12	0,8 % (1)	9
	(100)	1 688	(130)	1 657

Vem har utövat hoten/trakasserierna?

Det är 71 procent av dem med erfarenheter av hot och trakasserier som har uppgett vem som utsatt dem för detta. De flesta, 26 procent av männen och 24 procent av kvinnorna, har uppgivit den nuvarande partnern som förövare. I andra hand har männen uppgett en främmande man (12 procent) och kvinnorna en f.d. partner (16 procent).

När kvinnors och mäns erfarenheter av upprepade hot och trakasserier analyseras har män rapporterat upprepat våld från partner, f.d. partner, barn, annan de känner och främmande person. Kvinnor har rapporterat erfarenheter från alla föreslagna förövare, dvs. även god man/förvaltare, personal och släktingar.

Var har hoten/trakasserierna ägt rum?

Av de som utsatts för hot och trakasserier har 54 procent uppgivit var de blivit utsatta. Drygt en femtedel av männen och drygt en tredjedel av kvinnorna har uppgett att de blivit hotade eller trakasserade i det egna hemmet. Därefter uppgav 13 procent av männen och 12 procent av kvinnorna annat ställe.

Tidigare erfarenheter av hot och trakasserier

Det är möjligt att den grupp som inte varit utsatta för hot och trakasserier efter att de fyllt 65 år kan ha erfarenhet av detta tidigare i livet. Därför analyseras frågan både utifrån hela gruppen svarande samt den grupp som har erfarenheter av hot och trakasserier efter 65 år.

Av hela svarandegruppen har åtta procent uppgett att de utsatts för hot och trakasserier före 65 års ålder. Av dem har 14 procent uppgett att de fortfarande känner sig rädda.

Av dem som har erfarenheter av hot och trakasserier efter att de har fyllt 65 år var det 30 procent som även rapporterat tidigare erfarenheter. Av dessa uppger 30 procent att de fortfarande är rädda.

Av männen i denna grupp har 23 procent även rapporterat att de utsatts före 65 år varav 13 procent fortfarande känner sig rädda. På motsvarande sätt har 35 procent av kvinnorna tidigare erfarenhet av hot och trakasserier och 40 procent känner sig fortfarande rädda.

Gruppen med våldserfarenheter efter 65 år

Av gruppen som rapporterat erfarenheter av någon typ av våld efter att de fyllt 65 år är det 40 procent av männen och 49 procent av kvinnorna som har rapporterat erfarenhet av hot och trakasserier.

Fjorton procent av männen och 19 procent av kvinnorna har rapporterat att de har blivit hotade eller trakasserade vid upprepade tillfällen.

FYSISKT VÅLD

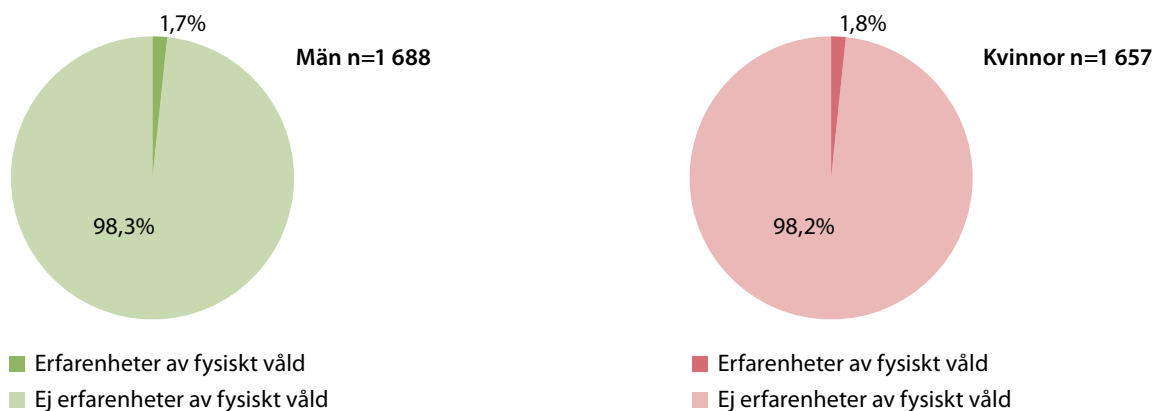
Lena 78 år

Det var först efter att hennes man försökt dränka henne i badkaret som Lena vågade berätta om våldet. Deras äktenskap har ju alltid varit stormigt där passion och gräl avlöst varandra och alkoholen ofta varit närvarande. Men efter att mannen insjuknat i en demenssjukdom har våldet blivit vanligare och Lena kan inte längre läsa av mannens utbrott. Hon beskriver att det är som att stubinen försvunnit och slagen kommer utan förvarning. Lena är konstant rädd och mannen har tackat nej till alla insatser från samhället.

Fysiskt våld har definierats genom frågor om någon har:

1. dragit dig i håret
2. kastat något på dig
3. slagit dig med knytnäve/föremål eller sparkat dig
4. tagit stryptag eller försökt kväva dig
5. bankat ditt huvud mot något
6. hotat med/använt kniv, skjutvapen eller annat vapen
7. varit våldsam på annat sätt

Resultatet i avsnittet om fysiskt våld utgår från gruppen med erfarenheter av detta, det vill säga 58 personer, (28 män och 30 kvinnor).

Figur 4: Sammanlagd erfarenhet av fysiskt våld uppdelat på män och kvinnor.

Nästan 80 procent av dem som uppgett att de utsatts för fysiskt våld har fyllt i enkäten själva. Av dem bor över 90 procent i eget boende och lite drygt hälften bor ensamma. De flesta är i åldrarna 65 till 81 år och ingen har hemtjänst, 53 procent av dem skattar sin hälsa som mycket bra eller bra.

Av dem som varit utsatta för fysiskt våld har 16 procent uppgett att de varit utsatta för upprepat fysiskt våld. Kvinnor har rapporterat nästan dubbelt så stor erfarenhet av upprepat fysiskt våld (20 procent) än män (11 procent).

Flertalet svarande har angivit det öppna svarsalternativet, dvs. att någon varit våldsam på annat sätt. Därefter att någon kastat saker på dem, slagit eller sparkat dem. Vad gäller upprepat fysiskt våld har de flesta uppgett våld på annat sätt och därefter att blivit hotade med vapen.

Kvinnor och män har olika erfarenheter av fysiska våldshandlingar. Männen har främst uppgett att någon kastat saker på dem och därefter att någon varit våldsam på annat sätt. Kvinnor har främst uppgett att någon varit våldsam på annat sätt och därefter att någon slagit eller sparkat dem. Kvinnor har i betydligt högre grad rapporterat att de utsatts för fysiskt våld på annat sätt vid upprepade tillfällen (20 procent) jämfört med männen (4 procent). Att någon hotat med vapen vid upprepade tillfällen har sju procent av kvinnorna uppgett, men ingen av männen.

Vem har utövat det fysiska våldet?

Nio av tio personer har uppgett vem som utsatt dem för fysiskt våld. Männen har främst uppgett en främmande man (36 procent) och kvinnorna en f.d. partner (27 procent). Därefter har män uppgett sin nuvarande partner, (21 procent) och kvinnorna en främmande man (23 procent). Ingen har rapporterat att de blivit utsatta för fysiskt våld av personer som har ett uppdrag från samhället dvs. personal eller god man/förvaltare.

Var har det fysiska våldet ägt rum?

De flesta av dem med erfarenheter av fysiskt våld har uppgivit att de i första hand blivit utsatt i det egna hemmet. Män har i nästan lika hög grad uppgett att de blivit utsatta i hemmet (29 procent) som på annat ställe (25 procent). Kvinnor har i nästan lika hög grad som män uppgett annat ställe, (23 procent) men i högre grad uppgett det egna hemmet (40 procent).

Tidigare erfarenheter av fysiskt våld

Det är möjligt att den grupp som inte varit utsatta för fysiskt våld efter att de fyllt 65 år kan ha erfarenhet av detta tidigare i livet. Därför analyseras frågan både utifrån hela gruppen svarande samt den grupp som har erfarenheter av fysiskt våld efter 65 år.

Av hela svarandegruppen har sex procent uppgett att de har erfarenheter av fysiskt våld innan de fyllt 65 år och nästan 15 procent av dem har uppgett att de är fortsatt rädda.

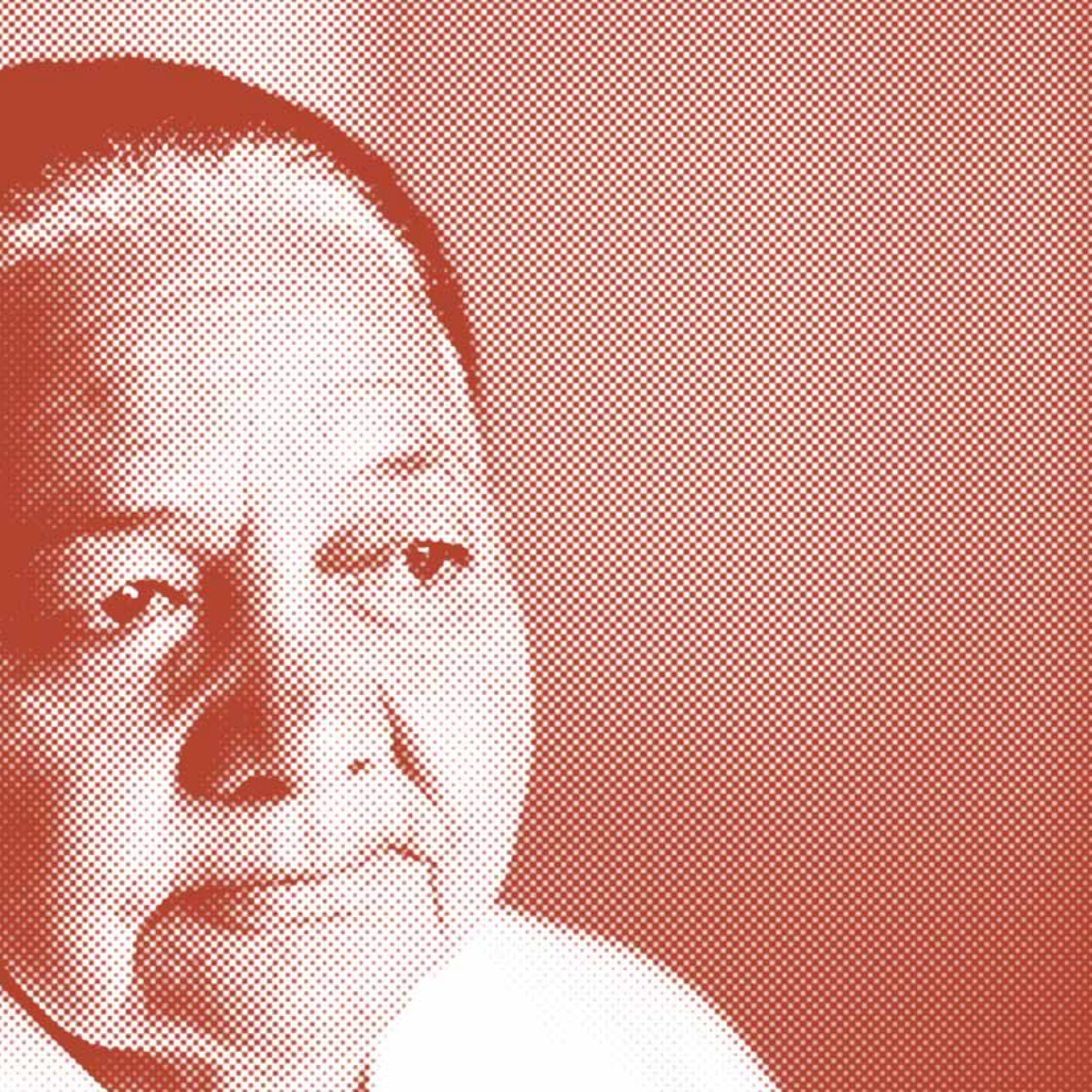
Av gruppen som har erfarenhet av fysiskt våld efter 65 år är det 57 procent som även har tidigare erfarenheter av fysiskt våld och av dem uppger 30 procent fortsatt rädsla.

Av männen i denna grupp uppger 39 procent att de även har erfarenhet av fysiskt våld tidigare och nio procent är fortfarande rädda. Det är 73 procent av kvinnorna som även uppger tidigare erfarenheter av våld varav 41 procent fortfarande är rädda.

Gruppen med våldserfarenheter efter 65 år

Av den grupp som har erfarenheter av våld efter att de fyllt 65 år har 11 procent rapporterat om erfarenhet av fysiskt våld. Det är ingen skillnad mellan män och kvinnor.

Det skiljer sig dock mellan mäns och kvinnors erfarenheter av upprepat fysiskt våld. En procent av männen och två procent av kvinnorna rapporterar sådana erfarenheter.

SEXUELLT VÅLD

Karin 72 år

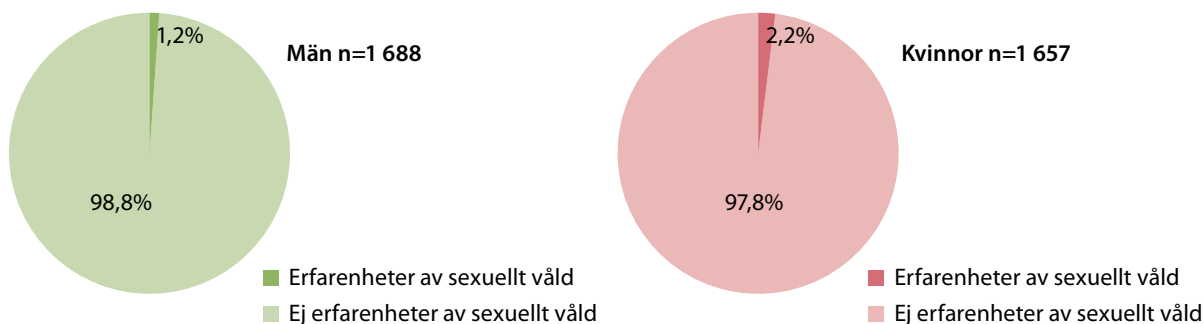
När Karins man insjuknat i Alzheimers sjukdom får hon kontakt med anhörigstödet. I samtal beskriver Karin sin man som sexfixerad och svartsjuk. Han tilltalar henne ofta med sköka, hora och andra nedsättande ord med sexuell anknytning. För att Karin överhuvudtaget ska få lämna huset för stödsamtalen måste hon klä av sig naken för honom. Karin berättar också om våldtäkten som skedde för många år sedan då mannen brukat stort våld. Efter den händelsen har Karin aldrig sagt nej till sin man.

Sexuellt våld har definierats genom frågor om någon har:

1. använt pornografi på ett sätt som du upplevt obehagligt eller kränkande
2. ringt oanständiga/snuskiga telefonsamtal
3. fått dig att känna dig illa till mods genom kränkande kommentarer/sexuella anspelningar
4. tvingat dig visa dig naken inför någon
5. kallat dig nedsättande saker med sexuell anknytning
6. upprepat kommit med sexuella inviter trots ditt nej
7. följt efter dig så du blivit rädd
8. blottat sig för dig
9. betett sig på ett sätt som du upplevt som sexuellt hotfullt
10. tvingat eller försökt tvinga dig till sexuella aktiviteter genom att hota eller hålla fast dig eller göra dig illa på något sätt
11. försökt tvinga dig till någon sexuell aktivitet när du inte kunnat försvara dig t. ex. sovande/drogad
12. tvingat dig till någon sexuell aktivitet när du inte kunnat försvara dig t. ex. sovande/drogad
13. tagit i dig på ett sexuellt sätt mot din vilja

Resultatet i avsnittet om sexuellt våld utgår från gruppen med erfarenheter av detta, det vill säga 48 personer (10 män och 37 kvinnor).

I enkäten har frågor om sexuellt våld delats upp på tre områden: pornografi, sexuella trakasserier samt sexuella handlingar. Inledningsvis redovisas erfarenheterna av dessa områden gemensamt som sexuellt våld. Därefter särredovisas resultatet utifrån respektive område.

Figur 5: Sammanlagd erfarenhet av sexuellt våld uppdelat på män och kvinnor.

Hälften av dem som uppgett att de har erfarenheter av sexuellt våld är mellan 65 och 71 år. Fyra av fem har fyllt i enkäten själv och bor i eget boende, två tredjedelar bor ensamma. Drygt hälften har skattat sin hälsa som bra eller mycket bra och nästan 80 procent har uppgett att de inte har någon hemtjänst.

Totalt har 19 procent erfarenhet av upprepat sexuellt våld (3 män och 6 kvinnor). De handlingar som flest har utsatts för är att någon ringt oanständiga eller snuskiga telefonsamtal och att någon följt efter så att den svarande blivit rädd.

Män har uppgett att någon kommit med sexuella inviter trots att de sagt nej, samt att någon använt pornografi på ett kränkande eller obehagligt sätt i lika hög grad. Därefter att någon tagit i dem sexuellt mot deras vilja.

De handlingar som flest kvinnor har uppgett att de blivit utsatta för är att någon använt pornografi på ett kränkande eller obehagligt sätt. Därefter har de uppgett att någon tagit i dem sexuellt mot deras vilja och i lika hög grad att de fått obehagliga telefonsamtal.

Vem har utövat det sexuella våldet?

Knappt 70 procent har uppgett vem som utsatt dem för sexuella trakasserier och en tredjedel, har uppgett vem som utsatt dem för sexuella handlingar.

När män svarar uppger de flesta att de har blivit utsatta av en främmande man, därefter en kvinna de känner respektive nuvarande partner i lika hög grad. När kvinnor svarar har de flesta uppgett en främmande man och därefter sin nuvarande partner samt en f.d. partner i lika hög grad. Ingen har uppgett en släkting eller god man/förvaltare.

Var har det sexuella våldet ägt rum?

En tredjedel av dem som utsatts för sexuella trakasserier och en fjärdedel av dem som utsatts för sexuella handlingar har uppgett var de blivit utsatta för sexuellt våld.

Både män och kvinnor har främst uppgett att de blivit utsatta i det egna hemmet. Män har därefter uppgett en annans bostad medan kvinnor uppgett ett annat ställe. Enbart kvinnor har uppgett att de blivit utsatta för sexuellt våld på en vård- eller omsorgsinrättning och enbart män har uppgett att de inte minns var de blivit utsatta för sexuellt våld.

Tidigare erfarenheter av sexuellt våld

Det är möjligt att den grupp som inte varit utsatta för sexuellt våld efter att de fyllt 65 år kan ha erfarenhet av detta tidigare i livet. Frågan om tidigare erfarenheter avsåg dock enbart sexuella trakasserier och sexuella handlingar som analyseras dels utifrån hela svarandegruppen, dels utifrån gruppen med erfarenheter av sexuellt våld efter 65 år.

Av alla svarande har fyra procent erfarenheter av sexuella handlingar innan de fyllde 65 år. Elva procent av dem uppgav att de var fortsatt rädda.

Av de med erfarenheter av någon form av sexuellt våld efter att de fyllt 65 år har 29 procent rapporterat att de även varit utsatta för någon form av sexuellt våld innan de fyllt 65 år och 43 procent är fortfarande rädda.

En man och 12 kvinnor uppger erfarenhet av sexuellt våld både före och efter 65 år. Ingen av männen och knappt hälften av kvinnorna uppger att de fortfarande är rädda.

Respektive delområde inom området sexuellt våld

De resultat som redovisas i detta avsnitt omfattar de personer som har erfarenhet av sexuellt våld efter 65 år, dvs. 58 personer varav 10 män och 37 kvinnor.

Det är få som överhuvudtaget rapporterat att de har erfarenheter av att någon använt pornografi mot dem på ett obehagligt eller kränkande sätt. Ingen av männen men 11 kvinnor har utsatts för att någon använt pornografi på ett oönskat sätt. En kvinna uppger att det hänt vid upprepade tillfällen.

När det gäller erfarenheter av sexuella trakasserier har åtta män och 26 kvinnor uppgett detta, varav tre män och fyra kvinnor uppger att det hänt vid upprepade tillfällen.

De flesta av männen har uppgett att det är en son eller styvson eller en f.d. partner som utsatt dem för sexuella trakasserier, därefter en främmande man. För kvinnor är det i första hand en främmande man som utsatt dem för sexuella trakasserier och därefter i lika hög grad nuvarande partner, f.d. partner eller annan man de känner.

En av kvinnorna har uppgett erfarenhet av sexuella handlingar vid upprepade tillfällen, men ingen av männen.

På frågan om vem som utsatt dem för oönskade sexuella handlingar har männen uppgett en nuvarande partner, en främmande man i lika stor utsträckning som en kvinna de känner. Kvinnorna har uppgett en främmande man därefter i lika hög grad nuvarande partner som f.d. partner. Enbart kvinnor har uppgett att de blivit utsatta i det egna hemmet.

Gruppen med våldserfarenheter efter 65 år

Av dem som har erfarenheter av någon typ av våld efter att de fyllt 65 år har fyra procent av männen och 14 procent av kvinnorna uppgett erfarenheter av sexuellt våld.

En procent av männen och två procent av kvinnorna har uppgett att det hänt vid upprepade tillfällen.

EKONOMISKT VÅLD

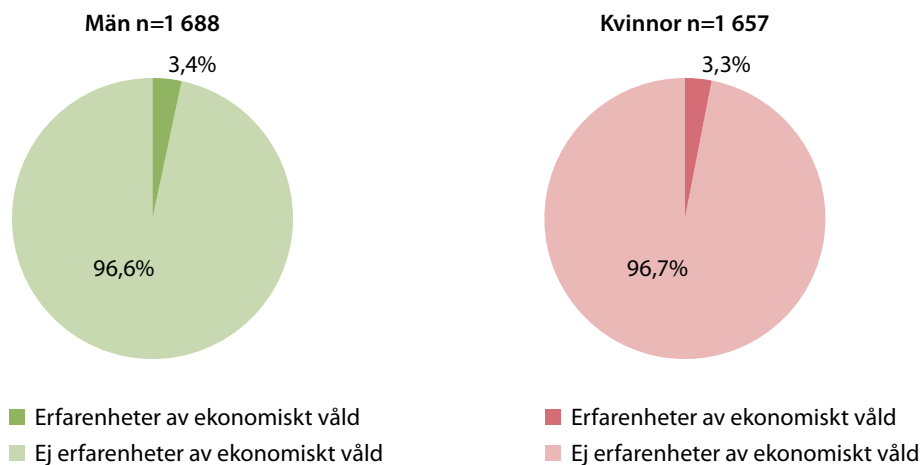
Sven 94 år

Sven bor på ett särskilt boende på Gotland. Sedan Svens fru gått bort lever han ensam. De två vänner Sven har kvar i livet är båda svårt sjuka och har därför nästan ingen kontakt med Sven. Personalen upplever Sven som deprimerad och han får sällan besök av sina barn. Sven har dock ett barnbarn, Jessica, som då och då hälsar på sin farfar. För Sven är besöken det som ger livet mening. Personalen är orolig för Sven eftersom han sällan vill gå ut och har slutat komma ner till de gemensamma samlingarna på boendet. Han saknar vinterkläder, rakartiklar och när personalen ska handla åt honom är hans bankkonto ofta tomt. När Sven får en god man visar det sig att Jessica kontinuerligt plockat ut pengar till sig själv från Svens bankkonto. Hon har även tecknat ett dyrt mobilabonnemang som Sven ovetandes betalar för.

Ekonomiskt våld har definierats genom frågor om någon har:

1. missbrukat eller utnyttjat ditt förtroende genom att undanhålla/begränsa ditt förfogande över pengar
2. lurat/pressat dig på pengar
3. stulit/förskingrat pengar eller egendom
4. hotat/pressat dig att överlåta bostad eller annan egendom
5. tvingat/pressat dig att flytta av ekonomiska skäl
6. förmått dig skriva/ändra ditt testamente
7. lurat dig/tvingat dig teckna ett abonnemang

Resultatet i avsnittet om ekonomiskt våld utgår från gruppen med erfarenheter av detta, det vill säga 1 16 personer (58 män och 55 kvinnor).

Figur 6: Sammanlagd erfarenhet av ekonomiskt våld uppdelat på män och kvinnor.

Tre fjärdedelar av dem som utsatts för ekonomiskt våld har fyllt i enkäten själv och nästan lika många är mellan 65 och 81 år. Drygt en tiondel bor i särskilt boende och nästan 15 procent har hemtjänst. Cirka två tredjedelar skattar sin hälsa som bra eller mycket bra och lite drygt hälften bor ensamma. Analysen visar att de som bor i särskilt boende rapporterar en större erfarenhet av ekonomiskt våld än de som bor i eget boende (11 procent jämfört med 3 procent).

Av dem som har erfarenheter av ekonomiskt våld uppger 20 procent att de utsatts vid upprepade tillfällen (16 procent av männen och 22 procent av kvinnorna).

Den vanligaste typen av ekonomiskt våld är att någon tvingats eller lurats till att teckna något abonnemang. Detta har 38 procent av männen och kvinnorna erfarenhet av. Sex procent av kvinnorna uppger att de blivit utsatta för detta vid upprepade tillfällen.

De handlingar som flest har upprepade erfarenheter av är att någon förskingrat eller stulit deras pengar eller egendom (10 procent av männen och 11 procent av kvinnorna). Därefter har fem procent av männen och nio procent av kvinnorna uppgett att de vid upprepade tillfällen blivit lurade eller pressade på pengar.

Kvinnor har rapporterat tre gånger större erfarenhet av att de vid upprepade tillfällen undanhållits eller begränsats i att själva förfoga över sina pengar, nio procent jämfört med tre procent av männen.

Utsattheten för ekonomiskt våld ökar med åldern för både män och kvinnor, se tabell 8. Av de 65 personer som är äldre än 91 år har åtta procent erfarenhet av ekonomiskt våld och fem procent av kvinnorna har uppgett att det skett vid upprepade tillfällen.

Tabell 8: Erfarenhet av ekonomiskt våld vid enstaka och upprepade tillfällen uppdelat på åldersgrupp. Procentsatsen anges utifrån åldersgrupp och antalet män resp. kvinnor i åldersgruppen.

Åldersgrupp	Män		Kvinnor	
	Procent av n	n	Procent av n	n
92 eller äldre	5,3 % (1)	19	9,1 % (4)	44
82 till 91 år	4,3 % (10)	232	3,4 % (9)	266
72 till 81 år	3,6 % (24)	662	3,1 % (19)	619
65 till 71 år	2,9 % (22)	763	3,2 % (23)	719
Ej uppgett ålder	8,3 % (1)	12	0,0 % (0)	9
	(58)	1 688	(55)	1 657

Vem har utövat det ekonomiska våldet?

På frågan om vem som utsatt dem för ekonomiskt våld svarade 87 procent. De svarande, både män och kvinnor, har i första hand uppgett en främmande man som förövare (43 procent av männen och 27 procent av kvinnorna). Därefter har männen uppgett en annan man de känner (12 procent) medan kvinnorna uppgivit en f.d. partner (18 procent).

Tidigare erfarenheter av ekonomiskt våld

Det är möjligt att den grupp som inte varit utsatt för ekonomiskt våld efter att de fyllt 65 år kan ha erfarenhet av detta tidigare i livet. Därför analyseras frågan både utifrån hela gruppen svarande samt den grupp som har erfarenheter av ekonomiskt våld efter 65 år.

Tre procent av alla som besvarade enkäten har erfarenhet av ekonomiskt våld före 65 års ålder och 15 procent av dem är fortsatt rädda.

Av dem som har erfarenhet av ekonomiskt våld efter 65 års ålder har 45 procent även uppgett tidigare erfarenhet. En fjärdedel av dessa är fortfarande rädda.

Det är 41 procent av männen och 51 procent av kvinnorna som har erfarenhet av ekonomiskt våld både före och efter 65 år. Kvinnorna har rapporterat nästan tre gånger så stor fortsatt rädsla (36 procent) jämfört med män (13 procent).

Gruppen med våldserfarenheter efter 65 år

Av gruppen som rapporterat erfarenheter av någon typ av våld efter att de fyllt 65 år är det 23 procent av männen och 21 procent av kvinnorna som har rapporterat erfarenhet av ekonomiskt våld.

Fyra procent av männen och fem procent av kvinnorna har rapporterat att de har utsatts för ekonomiskt våld vid upprepade tillfällen.

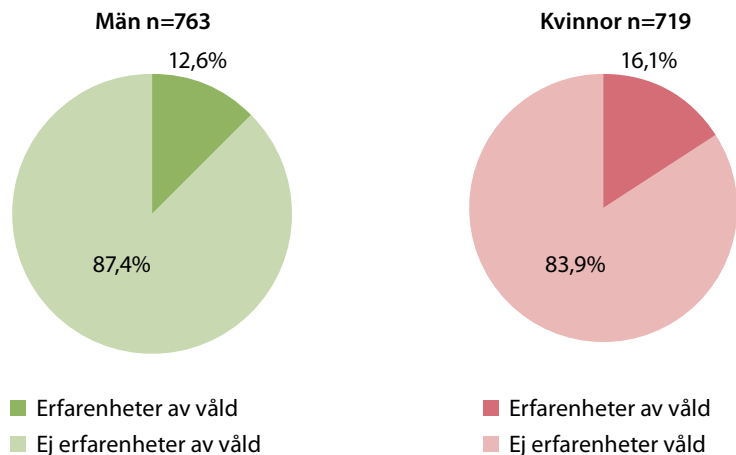
GRUPPEN 65-71 ÅR

Gruppen som är mellan 65 och 71 år är extra intressant eftersom deras erfarenheter av våld efter 65 års ålder med säkerhet har hänt de senaste sex åren. Gruppen bestod av 1 501 personer, varav 763 män och 719 kvinnor samt 19 personer som inte besvarade frågan om könstillhörighet.

I princip alla bor i eget boende och två procent har uppgett att de har hemtjänst. Knappt sju procent har fyllt i enkäten tillsammans med någon. Det skiljer mellan kvinnor och män vad gäller att dela hushåll. Tre fjärdedelar av männen har uppgett att de lever tillsammans med någon medan 65 procent av kvinnorna lever ensamma.

De flesta har skattat sin hälsa som bra, 81 procent av kvinnorna och 83 procent av männen. Kvinnorna har uppgett att de i högre grad än män tar medicin för värk (45 procent jämfört med 34 procent). Vad gäller att äta medicin för att sova har åtta procent av männen uppgett detta och 15 procent av kvinnorna.

De flesta, drygt 90 procent, har någon att prata förtroligt med och nästan lika många har någon som kan hjälpa dem praktiskt om det behövs.

Figur 7: Sammanlagd erfarenhet av våld uppdelat på män och kvinnor, åldersgruppen 65 till 71 år.

Av de svarande som är mellan 65 och 71 år har 14 procent uppgett att de har erfarenheter av våld efter att de fyllt 65 år och fyra procent har rapporterat erfarenheter av upprepat våld.

Kvinnor i denna åldersgrupp har rapporterat större erfarenhet av våld än hela svarsgruppen kvinnor (16 procent). Av dessa har fem procent uppgett att de blivit utsatta för upprepat våld.

Av männen har 13 procent rapporterat erfarenheter av våld, vilket är något lägre än hela svarsgruppen män. Tre procent av männen har rapporterat om erfarenheter av upprepat våld.

Män har rapporterat en högre erfarenhet av försummelse (6 procent) jämfört med kvinnor (5 procent). Detsamma gäller vid upprepad försummelse (5 procent för män jämfört med 4 procent för kvinnor).

Vad gäller hot och trakasserier har kvinnorna rapporterat en nästan dubbelt så stor erfarenhet, 10 procent jämfört med männen sex procent. Kvinnorna uppger tre gånger större erfarenhet vad gäller upprepade hot och trakasserier (5 procent jämfört med 1 procent av männen).

Av fysiskt våld har två procent av kvinnorna rapporterat erfarenheter och en procent av männen. Två kvinnor och en man har upprepade erfarenheter av fysiskt våld.

Kvinnor har rapporterat betydligt större erfarenheter av sexuellt våld jämfört med män, 20 kvinnor jämfört med tre män. Tre kvinnor men ingen man har erfarenhet av upprepat sexuellt våld. Det är också enbart kvinnor som har uppgett erfarenhet av obehaglig eller kränkande användning av pornografi (1 procent).

Vad gäller sexuella trakasserier har män endast rapporterat om erfarenhet vid enstaka tillfällen medan två kvinnor även rapporterat att de blivit utsatta vid upprepade tillfällen.

Tre kvinnor och en man har utsatts för sexuella handlingar mot deras vilja vid enstaka tillfällen. Ingen har rapporterat om upprepade erfarenheter.

Tre procent av kvinnorna och nästan lika många män har rapporterat att de har erfarenhet av ekonomiskt våld. Fyra kvinnor har uppgett att de varit utsatta vid upprepade tillfällen, men ingen av männen.

Gruppen som är mellan 65 och 71 år har uppgett något färre erfarenheter av våld jämfört med hela gruppen svarande. I tabell 10 redovisas en jämförelse med hela gruppen respektive män och kvinnor.

Tabell 10: Erfarenhet av våld vid enstaka eller upprepade tillfällen, uppdelat på kön – hela gruppen svarande och gruppen som är mellan 65 och 71 år.

Våldsområde	Hela gruppen, 65 år och äldre			Personer 65-71 år		
	Hela gruppen n= 3 403	Kvinnor n=1 657	Män n=1 688	Hela gruppen n=1 501	Kvinnor n=719	Män n=763
Total våldserfarenhet	15,3 % (522)	15,9 % (263)	14,8 % (250)	14,3 % (215)	16,1 % (116)	12,6 % (97)
Försummelse	7,5 % (255)	7,6 % (126)	7,4 % (125)	5,1 % (77)	4,7 % (34)	5,5 % (42)
Hot/trakasserier	6,9 % (234)	7,8 % (130)	5,9 % (100)	7,8 % (117)	10,2 % (73)	5,5 % (42)
Fysiskt våld	1,7 % (58)	1,8 % (30)	1,7 % (28)	1,6 % (24)	1,8 % (13)	1,4 % (11)
Sexuellt våld	1,4 % (48)	2,2 % (37)	0,6 % (10)	1,6 % (24)	2,8 % (20)	0,4 % (3)
Ekonomiskt våld	3,4 % (116)	3,3 % (55)	3,4 % (58)	3,0 % (45)	3,2 % (23)	2,9 % (22)

Det blir tydligt när det kommer till erfarenheter av våld i gruppen 65-71 år är att kvinnor har varit utsatta i högre grad än män. Detta gäller alla våldsområden förutom försummelse där männen rapporterat mer utsatthet. Vad gäller hot och trakasserier har kvinnorna rapporterat nästan dubbelt så stor erfarenhet och för sexuellt våld fyra gånger större erfarenhet än männen.

När gruppen kvinnor 65-71 år jämförs med hela svarsgruppens kvinnor har de yngre större erfarenhet av hot och trakasserier, sexuellt och fysiskt våld. På motsvarande sätt rapporterar yngre män en lägre grad av utsatthet i alla våldsområden utom vad gäller sexuellt våld.

STÖD OCH ANMÄLAN

I enkäten ställdes frågan: *"Om du utsatts för hot, våld eller något av det obehag som vi frågat om i denna enkät, har du berättat om det för någon?"* Frågan kunde besvaras med Ja eller Nej.

Det var 46 procent av dem med erfarenhet av våld efter att de fyllt 65 år som besvarade frågan (64 procent av männen och 60 procent av kvinnorna).

Sammanlagt hade 18 procent av dessa pratat med någon om sina våldserfarenheter. Det var ingen större skillnad mellan könen (27 procent av männen respektive 27 procent av kvinnorna).

De män med våldserfarenheter efter 65 år hade till största delen pratat med sin partner, därefter någon annan de känner och som tredje alternativ hade de pratat med sina barn. Kvinnorna hade till största del pratat med sina barn, därefter någon annan de känner och som tredje alternativ en släkting.

HAR DE SÖKT HJÄLP?

I enkäten frågades: *"Om du utsatts för hot, våld eller något av det obehag som vi frågat om i denna enkät, har du någon gång, efter att du fyllt 65 år, sökt hjälp hos någon instans? Hur nöjd var du i så fall med hjälpen?"*

Svarsalternativen var *Ja, nöjd med hjälpen* alternativt *Ja, men missnöjd med hjälpen*. Tio olika instanser fanns att ta ställning till, se tabell 9. I gruppen med erfarenheter av våld efter de fyllt 65 år var det 17 procent som svarade på frågan (47 män och 40 kvinnor).

De flesta har sökt hjälp inom sjukvården och varit nöjda med hjälpen från akutmottagningen men mindre nöjda med hjälpen från vårdcentralerna. Alla som sökt hjälp hos personal inom kyrkan var nöjda. Kvinnor är i högre grad än män nöjda med omsorgspersonalens stöd. Män uppger i högre grad än kvinnor att de är nöjda med stödet från vårdcentraler och psykiatrisk mottagning, se tabell 9.

Tabell 9: Gruppen våldsutsatta som sökt stöd hos olika instanser – andelen nöjda/missnöjda med hjälpen.

Instans	Antal svarande	Ja, nöjd med hjälpen	Ja, missnöjd med hjälpen	Både och
Omsorgspersonal	14	86 %	14 %	-
Socialekreterare/handläggare	12	74 %	14 %	-
Akutmottagning på sjukhus	30	93 %	7 %	-
Vårdcentral	33	76 %	18 %	6,1 %
Psykiatrisk mottagning	16	94 %	6 %	-
Familjerådgivning	9	67 %	33 %	-
Brottsofferjour	14	57 %	29 %	14,3 %
Kvinnjour	5	80 %	20 %	-
Inom kyrkan	11	100 %	-	-
Annan instans	33	70 %	24,2 %	6,1 %

HAR DE POLISMÄLT?

I enkäten frågades också: *"Om du utsatts för hot, våld eller något av det obehag som vi frågat om i denna enkät, har du polisanmält händelsen?"*.

Av dem som uppgett att de har våldserfarenheter efter att de fyllt 65 år besvarade 46 procent frågan. Av dessa var det 22 procent som hade gjort en polisanmälan och en procent som gjort båda delarna, dvs. både anmält och avstått.

Av de män med erfarenheter av någon typ av våld efter 65 år har nästan hälften besvarat frågan och av dem var det 11 procent som hade gjort polisanmälan. Nästan lika många kvinnor har besvarat frågan och av dem var det 10 procent som har gjort polisanmälan och två procent som både hade anmält och avstått.

Till detta fanns en följdfråga: *"Om du polisanmält det du utsattes för, vad hände?"* Svarsalternativen var: förundersökningen lades ner, åtalet lades ned, rättegång med friande dom eller rättegång med fällande dom. Här kunde de svarande kryssa för flera alternativ.

Det var 55 personer som besvarade frågan angående utfallet av deras polisanmälan. Av dem var det 67 procent som uppgav att förundersökningen lagts ner och 18 procent som uppgav att åtalet lagts ned. Vad gäller utfallet av rättegångar var det sju procent som uppgav friande dom och 20 procent som svarade fällande dom.

RESULTATET SOM BERÄTTELSE

Nedan beskrivs resultatet i form av en berättelse om Ernst och Svea. Deras erfarenheter och livssituationer är en illustration av det samlade resultatet i gruppen män respektive gruppen kvinnor.

Ernst och Svea

Ernst och Svea bor på Gotland. Ernst är i 80-årsåldern och Svea är några år yngre. Ernst och Svea gick i samma folkskola men sedan skiljdes deras vägar åt. Ernst har inte läst vidare. Han flyttade efter att han hade gift sig till ett eget hus några mil från föräldrahemmet. Svea har läst på högskola och flyttade i samband med det in till Visby, där hon blev kvar.

Idag lever inte Sveas partner medan Ernst bor med sin fru. Skulle du be dem att skatta sin hälsa skulle förmodligen båda svara att den var bra fast båda tar medicin för sin värk. Svea tar oftare än Sven tabletter för att kunna sova. Det händer att Svea även tar medicin för att bli lugn, men inte så ofta. Sven gör det än mer sällan.

Att bli äldre innebär kanske att man behöver någon som hjälper en med praktiska saker och där är det i första hand Ernst partner som ger en extra hand. Svea brukar fråga något av sina barn men även en granne. När Ernst behöver någon att prata med brukar han vanligtvis prata med sin fru men ibland även med barnen. Svea pratar oftast i telefon med sina barn som bor på fastlandet.

När Ernst och Svea tänker tillbaka på sina liv, är det både med glädje och sorg. Glädjen att ha fått vara hyfsat friska, att ha barn, till och med barnbarn och dessutom att ha släktingar och vänner i sin närhet. Men när de tänker på de tråkiga delarna tänker Ernst tillbaka på allt som hänt sedan han skadade sig när han körde traktor. Han fick en rörelsenedsättning och har sedan dess behövt ta sig fram med hjälp av en rullstol alternativt rollator eller kryckor. Svea tänker först och främst på att hennes man inte alltid varit så snäll och att hon faktiskt aldrig någonsin har pratat med någon om det. Hon tänker att det påverkat hennes möjligheter att lita på folk.

Ernst har i olika omgångar tillbringat många dygn på sjukhuset i samband med de operationer som skulle gett honom större rörlighet. Det har inneburit att han varit beroende av många människor, både personal, fru och barn. När han tänker tillbaka på sjukhusvistelserna har de flesta av personalen varit vänliga.

Många gånger har han upplevt att han inte har fått rätt medicin, eftersom den han fått inte hjälpt mot värken. Frågan är också om vårdpersonalen verkligen gjort allt för att öka hans rörlighet. När han vid ett tillfälle tog upp detta med läkaren som stått för den medicinska behandlingen kände Ernst att han inte blev lyssnad på.

Vissa dagar har han inte mått så bra och då behövt extra hjälp med det praktiska, vilket hans fru oftast har stått för. Han älskar sin fru, men måste medge att hon inte alltid har kommit när han behövt henne. Idag hjälper barnen till en hel del med det praktiska men också med att sköta ekonomin. Han känner sig ofta pressad att bistå dem ekonomiskt och att skicka till grannen lite extra pengar för att han hjälper till att handla och att skotta snö. Ibland funderar han på vem han ska prata med om detta. Eftersom Ernst och hans fru inte har någon hemtjänst känns det inte naturligt att höra av sig till kommunen, men han funderar på att kanske ringa till församlingshemmet som han hört mycket gott om.

Svea tillhör de kvinnor som gift sig tills ”döden skiljer dem åt”. Att ta ut skilsmässa för att maken inte varit så snäll kom aldrig på frågan. I början av förhållandet fick han henne ofta att känna sig underlägsen. På senare år övergick han istället till att hota med att skicka henne till en institution.

Redan tidigt i deras förhållande började han hota och utsätta henne för våldsamheter. Inte så mycket knyt-nävslag utan mera subtila handlingar som att knuffa till henne i trappan eller vrida om armen när hon inte lydde eller lyssnade. Han pratade ibland om att han ville att de skulle titta på porrfilm tillsammans, men det hände bara någon enstaka gång. Det sexuella våldet bestod snarare i att han ofta pratade nedsättande om hennes kropp eller kom med sexuella anspelningar inför deras vänner. Det hände att han tog i henne sexuellt mot hennes vilja och då kände hon sig väldigt liten och rädd. En rädsla som sitter i än idag.

Idag är det personal, både män och kvinnor, som hon upplever utsätter henne för obehagligheter. Det händer att de inte ger henne medicinen i tid eller att de inte kommer när hon larmar. Det händer till och med att hon känner sig hotad när hon åker färdtjänstbil.

Barnen hör ofta av sig och undrar hur hon har det. Ibland läser hon mellan raderna i samtalen att de tycker att hon borde sälja sin lägenhet och flytta in på ett äldreboende. Det kan vara av omsorg, men det är hon inte så säker på. Det kan lika väl bero på att de vill ha ut sitt arv i förväg.

DISKUSSION

Våldet upphör inte för att en person fyller 65 år. Det bekräftas med tydlighet i denna studie. Drygt 15 procent av dem som besvarat enkäten har haft erfarenheter av våld efter 65 års ålder. Den faktiska siffran är sannolikt högre med tanke på att flera valt att inte besvara enkäten och det faktum att vi har anledning att räkna med ett stort mörkertal.

Det är viktigt att påminna sig om att gruppen svarande är en heterogen grupp som spänner över mer än en generation, vilket gör det än mer problematiskt att prata om äldre som grupp. Åldern har sannolikt betydelse för hur man definierar begreppet våld och i vilken utsträckning man söker stöd.

Skillnaden mellan mäns och kvinnors erfarenheter av våld går som en röd tråd genom hela rapporten. Studiens resultat bekräftar bland annat den Nationella Trygghetsundersökningen från 2012 (Färdeman, Hvitfeldt & Irlander 2013) som konstaterar att män och kvinnor är lika utsatta, men för olika typer av brott. I den gotländska kartläggningen rapporterar män och kvinnor nästan lika stor erfarenhet av våld. Vid en närmare analys framkommer att kvinnorna är utsatta för fler typer av våld, oftare av en partner och i det egna hemmet. Kvinnorna dominerar också i rapporteringen om det upprepade våldet inom samtliga våldsområden.

De flesta svarande har rapporterat om de våldshandlingar som är svårast att definiera och upptäcka: försummelse, psykiskt och ekonomiskt våld. Dessa former av våld förringas ofta då de ställs emot fysiskt eller sexuellt våld. Det fysiska våldet får ofta representera våld generellt och är lättast att se tecken på. Det är farligt att värdera utsatthet utifrån våldshandling, då konsekvenserna för individen är beroende av många andra parametrar. Graden av utsatthet kan påverkas av personens hälsa och livssituation, sociala nätverk, beroendeställning och relation till förövaren.

Drygt var tionde person har erfarenhet av våld före 65 år och 15 procent av dem känner sig fortfarande rädda. Antalet kvinnor som är rädda är tre gånger fler än män. Tidigare våldserfarenhet påverkar förstås hälsan och det är påtagligt att den grupp som skattar sin hälsa lägst har uppgett stor erfarenhet inom alla våldsområden. Det är därför viktigt att ta med sig kunskap om våldets konsekvenser samt vetskap om skillnaderna i kvinnors och mäns erfarenheter av våld då stödet och hjälpen måste anpassas till personens behov, förutsättningar och vilja. Det är centralt att all vård- och omsorgspersonal har kunskap om våld och våldets konsekvenser då de är viktiga aktörer.

När det kommer till försummelse anges personal som förövare. Män uppger framför allt manlig personal medan kvinnor uppger både manlig och kvinnlig personal. Det är dock farligt att peka ut personal som generellt

ansvariga för försummelse då många svarande inte uppgett vem som utsatt dem för detta. Brottsförebyggande Rådet gör gällande att våld och hot mellan obekanta oftare anmäls än brott som begås av en närstående. Det kan därför vara lättare att definiera personal som förövare än den person man lever med.

Frågan är om män med behov av omsorg ställer andra krav på manlig personal jämfört med kvinnor. Likaså kan man fråga sig om kvinnlig personal bemöter män med behov av omsorg på ett annat sätt än de bemöter kvinnor med samma behov. Både män och kvinnor har uppgett att de inte fått medicinsk behandling, alternativt felaktig, eller för mycket medicin som en del av försummelsen. Frågan är hur väl de svarande kunnat avgöra om den medicinska behandlingen varit korrekt.

Detta är en varningssignal till vården och omsorgen då nästan 90 procent av dem som rapporterat försummelse uppgett att det hänt vid upprepade tillfälle. Resultatet visar även att verksamheterna behöver fundera på hur personalen säkerställer att de äldre får korrekt medicinsk behandling samt tydlig och förståelig information. Av rapporten framgår att många sökt stöd hos vård- och omsorgspersonal och varit nöjda med hjälpen. Men de flesta som besvarat enkäten har inget stöd från äldreomsorgen. Så hur når vi dem?

Våld mot äldre är en samhällsfråga och bör betraktas som ett folkhälsoproblem. Olika professioner behöver definiera sina ansvarsområden och därefter gemensamt agera för att minska våldet. När ansvarsfördelningen tydliggörs underlättar detta för olika yrkesgrupper att fråga om våld, ta emot svaren och förmedla stöd och insatser.

Många kommuner har idag inlett en kompetenshöjning hos personal om våld mot äldre. Det är viktigt att utbildning sker parallellt med att stödstrukturer byggs upp. Resultatet skulle annars kunna bli att personal frågar om våld utan att kunna erbjuda anpassat stöd.

Fler informationskanaler måste till, både i form av allmänna och riktade kampanjer. Det är viktigt att tillgänglig information finns på många platser såsom bibliotek, mataffärer m.m.

Denna rapport och de två tidigare studierna *Ofrid?* (Eriksson H. 2001) och *De sista ljuva åren...* (Risbeck M. & Kristensen K. 2004) visar att våld mot äldre måste tas på allvar. Studierna bygger på samma enkät men skiljer sig vad gäller urval, omfång, ålder på de svarande och kan därför inte jämföras rakt av. De här tre studierna tillsammans ge dock en bild av omfattningen av äldres utsatthet då deras resultat ligger i linje med varandra.

Vår förhoppning är att denna rapport ska användas för att öka kunskapen om våld mot äldre och stödet till de utsatta.

METOD

Enkätundersökning genomfördes under hösten 2012 av projekt FREDa, Region Gotland. Enkäten skickades ut till personer som fyllt 65 år, där hälften av enkäterna gick till kvinnor och hälften till män. Adresser beställdes från SPAR (Statens personadressregister) och de fick i uppdrag att ta fram 6 500 etiketter, vilket motsvarade cirka hälften av alla personer som fyllt 65 år på Gotland.

Det skickades ingen påminnelse då etiketterna inte var numrerade. Om någon till exempel ringde och sa att ”min mamma är dement och kan inte fylla i...” så uppmanades de att ändå skicka in en tom enkät, med eller utan kommentar.

Enkäterna scannades in och svaren samlades i en gemensam Excel-fil. Excel-filen gick igenom och rensades från de enkäter som var tomma. Det kontrollerades även om det var någon som enbart hade besvarat en eller för få frågor men så var inte fallet. De som hade scannats in och som var tomma lyftes ur materialet. Bearbetningen av materialet har sedan gjorts med hjälp av SPSS Statistics version 20 och Excel 2010.

GENOMFÖRANDE

Enkäten följdes av ett introduktionsbrev där problemet våld mot äldre beskrevs i allmänna ordalag och varför den skickats ut. Ifyllnadsinstruktioner bifogades. Socialdirektör Lena Lager och projektledare Lisa Lindell bad om svar före 1 oktober 2012 och skriver:

”Din medverkan är förstås frivillig men dina erfarenheter är viktiga oavsett om du varit utsatt för våld eller inte. Vi behöver få kunskap om hur många som utsatts för våld på Gotland och inom vilka områden för att kunna utveckla och förbättra vårt stöd till de personer som bäst behöver det.”

Det ställdes samma frågor till kvinnor och män inom de fem områden som i enkäten rubriksattes som försummelse, hot och trakasserier, fysiskt våld, sexuella övergrepp samt ekonomiskt utnyttjande. Det är begrepp som alla representerar områden som ligger inom området våld. I rapporten används genomgående begreppet våld, hot och trakasserier alternativt försummelse.

Frågorna om våld har i varje avsnitt exemplifierats med konkreta handlingar och kompletterats med frågor om vem (man respektive kvinna), var (flera olika platser) och erfarenheter av våld innan de fyllde sextiofem år och frågor om fortsatt rädsla. Avslutningsvis ställdes frågor om de sökt stöd och om de polisanmält.

Svarsalternativen vad gäller våldserfarenheter var ☐ Aldrig ☐ Någon gång ☐ Flera gånger. Om en person kryssat ☒ Någon gång eller ☒ Flera gånger under respektive våldsområde inkluderas personen i gruppen som har erfarenheter av våld.

Enbart de som någon gång kryssat för ☒ Flera gånger inkluderades i gruppen som har erfarenheter av upprepat våld.

Enkätens begränsningar

I *Ofrid?* (2001) skriver Hjelde Eriksson att våldsutsatta kvinnor har svårt att relatera till de kategorier och begrepp som ofta används inom forskningen och därför har frågorna i enkäten formulerats på ett vardagligt och konkret vis. Frågorna i den aktuella enkäten, det vill säga de handlingar som använts för att beskriva våld har använts både i *Ofrid?* och *De sista ljuva åren...* De är även snarlika de som användes i *Slagen dam* (Lundgren m.fl. 2001).

Det kan vara svårt att välja ut vilka handlingar som ska exemplifiera respektive våldsområde. I denna undersökning är det tydligt att de handlingar som exemplifierar fysiskt våld inte stämmer överens med de svarandes erfarenheter, då de flesta har uppgett att de har erfarenheter av fysiskt våld på annat sätt.

Enkäten är konstruerad för att ta reda på i vilken utsträckning äldre män och äldre kvinnor har erfarenheter av olika former av våld efter att de fyllt 65 år. Konstruktionen i sig leder till att det inte går att utläsa när i tiden de svarande utsattes för våld eller vem som utsatt dem för vilken handling. Det är enbart möjligt att utläsa att de blivit utsatta och vem eller vilka som har utsatt dem för någon av de exemplifierade handlingarna. Det är inte möjligt att veta var de blivit utsatta för vilken handling/handlingar utan enbart att de blivit utsatta på någon av de platser som nämnts i enkäten.

Bedömningen, utifrån att frågeformuläret har testats vid två tidigare undersökningar av olika forskare, är att denna studie har hög validitet, det vill säga att formulärets konstruktion fungerar för att mäta kvinnors och mäns erfarenheter av våld. Det som även talar för att studiens resultat är tillförlitligt är att resultatet i stort inte avviker speciellt mycket från de andra undersökningarnas resultat.

Kodning

Vid kodningen av bakgrundsvariablerna som enbart haft två svarsalternativ är det några som kryssat i båda alternativen. Variablerna har kodats på följande sätt:

Om någon kryssat för att de både fyllt i enkäten själv och tillsammans med någon har dessa svar kodats som *missing*. Det var totalt nio personer.

På frågan där den svarande skulle uppge kön var det några som valde att kryssa för båda alternativen. Även dessa kodades som *missing*. Det var totalt 13 personer.

Några har kryssat i att de både bor ensamma och bor med barn/föräldrar/andra personer. I redovisningen har dessa enbart redovisats som att den svarande bor tillsammans med någon. Det var totalt 35 personer.

De som har kryssat för att de inte tar någon medicin men även kryssat för t.ex. att de tar medicin för att sova har kodats som om de tar medicin för att sova osv. Det var totalt 29 personer.

När det gäller hälsa var det 12 personer och när det gäller åldersgrupp var det två personer som kryssade för två av alternativen. Dessa har kodats som *missing* då det inte är möjligt att utläsa något av svaren som mer gällande.

URVAL

Enkäten skickades ut till 6 500 personer, till 3 250 kvinnor och 3 250 män med en slumpmässig åldersfördelning.

I tabell 11 redovisas hur åldersfördelningen i befolkningen samt hur könsfördelningen var vid tiden då enkäten skickades ut.

Tabell 11: Fördelning av ålder, antal och kön enligt befolkningsstatistik 2012.

Ålder	Män	Kvinnor	Summa	
92-w	97	281	378	2,9 %
82-91	841	1 372	2 213	17,1 %
72-81	2 197	2 488	4 685	36,1 %
65-71	2 829	2 867	5 696	43,9 %
Summa	5 964	7 008	12 972	
	46,0 %	54,0 %		100 %

I tabell 12 redovisas motsvarande åldersfördelning och könsfördelning för gruppen som besvarade enkäten.

Tabell 12: Fördelningen av ålder, antal och kön i svarandegruppen 2012.

Ålder	Män	Kvinnor	Missing	Summa	Totalt
92-w	19	44	2	65	1,9 %
82-91	232	266	11	509	15,0 %
72-81	662	619	16	1 297	38,1 %
65-71	763	719	19	1 501	44,1 %
Missing	12	9	10	31	0,9 %
Summa	1 688	1 657	58	3 403	
	49,6 %	48,7 %	1,7 %		100 %

I tabell 13 beskrivs det slutliga urvalet i förhållande till utskickade enkäter.

Tabell 13: Utfallet av urval.

Urval	Antal	Procent
Hela urvalet	6 500	100 %
Dödsfall	6	
Adressat okänd	4	
Ej svarat pga. av sjukdom (sjuk, blind/starr eller demens)	33	
Slutgiltigt urval	6 457	
Besvarade enkäter	3 403	52,7 %

I bortfallet ingår bland annat de som skickat tillbaka enkäten tom, med någon medföljande kommentar. Några har ringt och påpekat att de inte velat besvara enkäten eller inte kunnat pga. sjukdom eller meddelat att den som fått enkäten inte kunnat t.ex. på grund av demenssjukdom. Dessa uppmanades att skicka in enkäten tom. Det var fyra enkäter där personerna enbart hade fyllt i bakgrundsvariablerna. Dessa personers enkäter har inte tagits med i undersökningens resultat.

Tabell 14: Orsaker till bortfallet där det finns angivet.

Bortfall	Antal	Procent
Meddelat bortfall – att de ej vill svara	11	0,2 %
Blanka (varav 7 med en kommentar)	67	1,0 %
Ej inkomna	2 976	46,1 %
Totalt bortfall	3 054	47,3 %

Internt bortfall

I denna studie har alla svarande inkluderats i de procentsatser som rapporterats kring varje fråga. De som har besvarat en fråga inom ett våldsområde har inkluderats i svarandegruppen, oavsett om personen besvarat en eller flera av delfrågorna.

Svarsfrekvenserna för respektive handling inom respektive våldsområde varierar, men variationen är så liten att det inte tagits någon hänsyn till den vid summeringen. Alla procentsatser har beräknats utifrån det maximala antalet personer som besvarat någon av frågorna inom området.

REFERENSER

- Brå (2013) <http://www.bra.se/bra/brott--statistik/morkertal-och-dold-brottslighet.html> [2013-05-17]
- Eriksson H. (2001) *Ofrid? Våld mot äldre kvinnor och män – en omfångsundersökning i Umeå kommun*, Brottsoffermyndigheten.
- Färdeman, E. Hvitfeldt, T. & Irlander, Å. (2013b) NTU 2012. *Om utsatthet, trygghet och förtroende*, Brottsförebyggande rådet.
- Isdal P. (2002) *Meningen med våld*, Gothia förlag.
- Lundgren E. Heimer G. Westerstrand J. & Kalliokoski A-M. (2001) *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning*, Brottsoffermyndigheten och Uppsala Universitet.
- Risbeck M. & Kristensen K. (2004) *De sista ljuva åren... – om utsatthet och erfarenheter av våld hos personal och vårdtagare inom hemtjänsten*, Kvinnojouren ADA.
- WHO/ INPEA (2002) *Missing Voices – Views of older persons on elder abuse*, World Health Organization.

LÄSTIPS

- Erlingsson C. Saveman B-I. & Carlson L.S. (2006) *Perceptions of elder abuse: voices of professionals and volunteers in Sweden*, Nordic Collage of Caring Science, Scand J Caring Sci. (20), 151–159.
- Heimer G. & Sandberg D. (2008) *Våldsutsatta kvinnor – samhällets ansvar*, Studentlitteratur.
- Hjalmarson I. & Norman E. (2012) *De(t) slutar inte vid 65. En rapport om äldre våldsutsatta kvinnor*, Länsstyrelsen i Stockholms län.
- Hjemdal O-K. & Juklestad O-N. (2006) *En privatsak? Eldres oppfatning av vold og overgrep og om å melde fra om overgrep*, Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress A/S.
- Hydle I. & Johns S. (1993) *Övergrepp mot äldre – stängda dörrar och knutna nävar en bok om misshandel i hemmet*, Studentlitteratur.
- Juklestad O. N. & Eriksson H. (2004), I M. Lindgren et al. (red.), *Utsatte og sårbare voldsofre* (s. 201–217). Jure förlag.
- Malmedal W. Hammervold R. & Saveman B-I. (2009) To report or not report? Attitudes held by Norwegian nursing home staff on reporting inadequate care carried out by colleagues. *Scandinavian Journal of Public Health*, (37), s.744–75
- Nationellt råd för Kvinnofrid (2002) *Han var väl inte alltid så snäll*.
- Saveman B-I. (2010) Våld i nära relationer bland äldre. Ur: *Att fråga om våldsutsatthet som en del av anamnesen*, Nationellt Centrum för Kvinnofrid, Uppsala Universitet.
- Saveman B-I (2007) *Vanvård av personer med demenssjukdom*. Humanvetenskapliga Institutionen, Högskolan i Kalmar.
- Wolf R. Daichman L. & Bennett G. (2002). Abuse of the elderly. Ur: Etienne G. Krug, Linda L. Dahlberg, James A. Mercy, Anthony B. Zwi and Rafael Lozano. *World report on violence and health*, World Health Organization.

BILAGOR

FÖLJEBREV

Hjälp oss att förbättra vårt stöd till äldre utsatta personer

Region Gotland arbetar aktivt för att stärka stödet till äldre personer som är eller varit utsatta för hot och våld. Hot, våld och övergrepp mot äldre är ett vanligt men dolt problem. Projekt FREDA har på olika sätt arbetat för att förbättra samhällets stöd genom att utbilda biståndshandläggare och all personal inom äldreomsorgen, ta fram informationsmaterial och riktlinjer samt förstärka stödet till de som utsatts. Genom denna enkät vill vi få en bild av hur situationen här på Gotland ser ut och hur vi inom Region Gotland kan fortsätta att arbeta för att minska antalet utsatta personer.

Våld och övergrepp kan vara många olika saker. I den här enkäten ställer vi frågor om försummelse (att inte få den vård och omsorg som man har rätt till), hot, trakasserier, fysiskt våld, sexuella övergrepp och ekonomiskt utnyttjande. Ofta begås övergreppen av en person i den utsattes närhet, det kan vara partnern, vuxna barn, vård- och omsorgspersonal eller annan närstående. Därför ställer vi också följdfrågor om var övergreppen har ägt rum och vem som begått övergreppen.

En annan vanlig form av våld är den som uppstår i relationer då den ena parten blir sjuk och den andre parten vårdar. Vid stress och stor omsorgsbörda samt personlighetsförändringar (som t ex. vid demenssjukdom) kan kränkningar och våldshandlingar mot partnern ske. Det är viktigt att även dessa händelser tas med i svaren.

Svaren kommer att behandlas med sekretess och ditt enskilda svar kommer inte att kunna identifieras. Enkäten har skickats till 6 500 personer, fyllda 65 år eller äldre, bosatta på Gotland.

Vi ber dig att fylla i frågeformuläret och snarast skicka tillbaka det i bifogat svarskuvert dock senast 1 oktober. Din medverkan är förstas frivillig men dina erfarenheter är viktiga oavsett om du varit utsatt för våld eller inte. Vi behöver få kunskaper om hur många som utsatts för våld på Gotland och inom vilka områden för att vi ska kunna utveckla och förbättra vårt stöd till de personer som bäst behöver det .

Tack på förhand!

Lena Lager
Socialdirektör

Lisa Lindell
Projektledare FREDA

Så här fyller du i pappersenkäten

Nedan ser du hur du markerar ett svarsalternativ, och hur du avmarkerar ett redan gjort val.

Korrekt markerat svarsalternativ

Inkorrekt markerat svarsalternativ, krysset ska vara mitt i rutan

Inkorrekt markerat svarsalternativ, krysset är alltför kraftigt

Ångrat val, svarsalternativet räknas inte som markerat

ENKÄTEN

1. Fyller du i enkäten själv eller tillsammans med någon? ☐ Själv ☐ Tillsammans med någon
2. När är du född? ☐ 1900-1920 ☐ 1921-1930 ☐ 1931-1940 ☐ 1941-1950
3. Är du ☐ Man ☐ Kvinna
4. Vilken utbildning har du? ☐ Folkskola ☐ Realen eller motsvarande ☐ Gymnasium eller motsvarande ☐ Högskola/Universitet
5. Hur bor du? ☐ Eget hus, bostadsrätt eller hyresrätt ☐ Särskilt boende, bostad med särskild service
6. Har du hjälp från hemtjänsten? ☐ Nej ☐ Ja
7. Vem tillhör hushållet utöver dig själv? ☐ Jag bor ensam ☐ Min make/maka eller sambo ☐ Barn till mig och/eller min partner ☐ Mina egna eller min partners föräldrar ☐ Andra personer
8a. Har du någon/några som du kan tala förtroligt med om dina bekymmer och glädjeämnen? ☐ Nej ☐ Ja
8b. Om ja, vem/vilka är det? Kryssa i flera alternativ om de är aktuella ☐ Min make/maka eller sambo ☐ Dotter/svärdotter eller son/svärson ☐ Syskon ☐ Annan släkting ☐ Personal inom vård eller omsorg ☐ God man/Förvaltare ☐ Vänner

8c. Har du någon/några som kan hjälpa dig med praktiska saker ifall du behöver det?

☐ Nej ☐ Ja

8d. Om ja, vem/vilka är det?

Kryssa i flera alternativ om de är aktuella

- ☐ Min make/maka eller sambo
- ☐ Dotter/svårdotter eller son/svärson
- ☐ Syskon
- ☐ Annan släkting
- ☐ Personal inom vård eller omsorg
- ☐ God man/Förvaltare
- ☐ Vänner

9. Hur skulle du beskriva din nuvarande hälsa?

Skulle du säga att den är...

☐ mycket bra ☐ bra ☐ mindre bra ☐ dålig

10. Har du under de två senaste månaderna använt medicin för att lindra värk eller smärta, kunna sova, bli lugn eller komma ur en depression?

Kryssa i fler alternativ om de är aktuella

- ☐ Ja, för att lindra värk eller smärta
- ☐ Ja, för att kunna sova
- ☐ Ja, för att bli lugn
- ☐ Ja, för att komma ur en depression
- ☐ Nej

FÖRSUMMELSE

11a. Har du någon period sedan du fyllt 65 år, behövt hjälp av närstående eller samhället för att klara ditt dagliga liv eller behövt sjukvård?

Om du svarar nej, gå direkt till fråga 12a.

☐ Nej ☐ Ja

11b. Har du någon gång blivit utsatt för försummelse av något slag, till exempel att du...

	Aldrig	Någon gång	Flera gånger
Lämnats ensam utan hjälp trots att du behövde det	☐	☐	☐
Fått otillräckligt med mat	☐	☐	☐
Fått otillräcklig (eller obehaglig) hjälp med din hygien	☐	☐	☐
Ej fått medicinsk hjälp/behandling när du behövt detta	☐	☐	☐
Fått felaktig eller för mycket medicin	☐	☐	☐
Annan typ av försummelse, ange vad i rutan nedan	☐	☐	☐

Här anger du vad försummelsen i ovanstående är

11c. Om något av detta har hänt dig, vem/vilka är det som utsatt dig för detta?

Kryssa för fler alternativ om de är aktuella

	Man	Kvinna
Din nuvarande partner	☐	☐
Din före detta partner	☐	☐
Barn till dig eller din partner	☐	☐
Annan släkting	☐	☐
Personal inom vård eller omsorg	☐	☐
God man/Förvaltare	☐	☐
Någon annan	☐	☐

11d. Om du har utsatts för någon slags försummelse, var hände detta?

- ☐ I ditt eget hem
- ☐ I någon annans bostad
- ☐ På sjukhus, korttidsboende, särskilt boende eller bostad med särskild service
- ☐ På något annat ställe

11e. Har du varit utsatt för detta innan du fyllde 65 år?

☐ Nej ☐ Ja

11f. Om ja, gör detta att du fortfarande känner dig rädd?

☐ Nej ☐ Ja

HOT OCH TRAKASSERIER

12a. Har du sedan du fyllt 65 år varit utsatt för hot eller trakasserier, där någon person uppträtt mot dig på något av följande sätt?

Kryssa i flera alternativ om de är aktuella

Om du svarar aldrig på samtliga alternativ, gå direkt till fråga 12d

	Aldrig	Någon gång	Flera gånger
Personen var svartsjuk och krävde att få veta vem du träffat och vad du gjort	☐	☐	☐
Personen kallade dig för nedsättande saker	☐	☐	☐
Personen fick dig att känna dig underlägsen och dålig	☐	☐	☐
Personen startade ofta bråk när du skulle träffa släkt eller vänner	☐	☐	☐
Personen lät dig inte besluta om pengar eller köpa saker som du ville	☐	☐	☐
Personen förbjöd dig att delta i aktiviteter utanför hemmet	☐	☐	☐
Personen hotade med att skada dina/era barn eller någon annan i familjen	☐	☐	☐
Personen hotade att göra dig illa	☐	☐	☐
Personen hotade att göra sig själv illa om du lämnade honom/henne	☐	☐	☐
Personen skadade avsiktligt eller hotade att skada ditt husdjur	☐	☐	☐
Personen skadade avsiktligt dina saker, eller saker som du tyckte om	☐	☐	☐
Personen hotade att skicka dig till en institution	☐	☐	☐

12b. Om något av detta hänt dig, vem/vilka är det som utsatt dig för detta?

Sätt kryss i lämplig ruta. Flera rutor kan vara aktuella.

	Man	Kvinna
Din nuvarande partner	☐	☐
Din före detta partner	☐	☐
Barn till dig eller din partner	☐	☐
Annan släkting	☐	☐
Personal inom vård eller omsorg	☐	☐
God man/Förvaltare	☐	☐
Någon annan du känner	☐	☐
En främmande person	☐	☐

12c. Om någon utsatt dig för hot eller trakasserier, var hände detta?

- ☐ I ditt eget hem
- ☐ I någon annans bostad
- ☐ På sjukhus, korttidsboende, särskilt boende eller bostad med särskild service
- ☐ Hos någon myndighet
- ☐ På gården, eller trappuppgång till ett bostadshus
- ☐ I färdtjänstbilen
- ☐ På någon form av kollektivtrafik ex. buss eller båt
- ☐ På annat ställe
- ☐ Vet ej/minns ej

12d. Har du varit utsatt för hot eller trakasserier innan du fyllde 65 år?

- ☐ Nej ☐ Ja

12e. Om ja, gör detta att du fortfarande känner dig rädd?

- ☐ Nej ☐ Ja

FYSISKT VÅLD

13a. Har det hänt, sedan du fyllt 65 år, att någon har uppträtt våldsamt mot dig på något av följande sätt?

Om du svarat "aldrig" på samtliga alternativ, gå direkt till fråga 15d.

	Aldrig	Någon gång	Flera gånger
Dragit dig i håret	☐	☐	☐
Kastat något på dig, som gjorde eller skulle kunnat göra dig illa	☐	☐	☐
Slagit dig med knytnäve, slagit dig med något föremål eller sparkat dig	☐	☐	☐
Tagit stryptag på dig eller försökt kväva dig	☐	☐	☐
Bankat ditt huvud mot något	☐	☐	☐
Hotat med eller använt kniv, skjutvapen eller annat vapen	☐	☐	☐
Varit våldsam på annat sätt	☐	☐	☐

13b. Om något av detta hänt dig, vem/vilka är det som utsatt dig för detta?

Sätt kryss i lämplig ruta. Flera rutor kan vara aktuella.

	Man	Kvinna
Din nuvarande partner	☐	☐
Din före detta partner	☐	☐
Barn till dig eller din partner	☐	☐
Annan släkting	☐	☐
Personal inom vård eller omsorg	☐	☐
God man/Förvaltare	☐	☐
Någon annan du känner	☐	☐
En främmande person	☐	☐

13c. Om någon uppträtt våldsamt mot dig, var hände detta?

- ☐ I ditt eget hem
- ☐ I någon annans bostad
- ☐ På sjukhus, korttidsboende, särskilt boende eller bostad med särskild service
- ☐ Hos någon myndighet
- ☐ På gården, eller trappuppgång till ett bostadshus
- ☐ I färdtjänstbilen
- ☐ På någon form av kollektivtrafik ex. buss eller båt
- ☐ På annat ställe
- ☐ Vet ej/minns ej

13d. Har du varit utsatt för detta innan du fyllde 65 år?

- ☐ Nej ☐ Ja

13e. Om ja, gör detta att du fortfarande känner dig rädd?

- ☐ Nej ☐ Ja

SEXUELLA ÖVERGREPP

14a. Har någon i din närhet, sedan du fyllt 65 år, använt pornografi på ett sätt som du upplevt som obehagligt eller kränkande?

- ☐ Aldrig ☐ Någon gång ☐ Flera gånger

14b. Om detta hänt dig, vem/vilka är det som utsatt dig för detta?

Sätt kryss i lämplig ruta. Flera rutor kan vara aktuella.

- ☐ Din nuvarande partner
- ☐ Din före detta partner
- ☐ Barn till dig eller din partner
- ☐ Annan släkting
- ☐ Personal inom vård eller omsorg
- ☐ God man/Förvaltare
- ☐ Någon annan du känner
- ☐ En främmande person

13c. Om någon uppträtt våldsamt mot dig, var hände detta?

- ☐ I ditt eget hem
- ☐ I någon annans bostad
- ☐ På sjukhus, korttidsboende, särskilt boende eller bostad med särskild service
- ☐ Hos någon myndighet
- ☐ På gården, eller trappuppgång till ett bostadshus
- ☐ I färdtjänstbilen
- ☐ På någon form av kollektivtrafik ex. buss eller båt
- ☐ På annat ställe
- ☐ Vet ej/minns ej

13d. Har du varit utsatt för detta innan du fyllde 65 år?

- ☐ Nej ☐ Ja

13e. Om ja, gör detta att du fortfarande känner dig rädd?

- ☐ Nej ☐ Ja

SEXUELLA ÖVERGREPP

14a. Har någon i din närhet, sedan du fyllt 65 år, använt pornografi på ett sätt som du upplevt som obehagligt eller kränkande?

- ☐ Aldrig ☐ Någon gång ☐ Flera gånger

14b. Om detta hänt dig, vem/vilka är det som utsatt dig för detta?

Sätt kryss i lämplig ruta. Flera rutor kan vara aktuella.

- ☐ Din nuvarande partner
- ☐ Din före detta partner
- ☐ Barn till dig eller din partner
- ☐ Annan släkting
- ☐ Personal inom vård eller omsorg
- ☐ God man/Förvaltare
- ☐ Någon annan du känner
- ☐ En främmande person

15a. Har någon i din närhet, sedan du fyllt 65 år, någonsin utsatt dig för sexuella trakasserier på något av följande sätt?

	Aldrig	Någon gång	Flera gånger
Ringt oanständiga eller snuskiga telefonsamtal till dig	☐	☐	☐
Fått dig att känna dig illa till mods genom nedsättande kommentarer om din kropp eller genom sexuella anspelningar	☐	☐	☐
Tvingat dig att visa dig naken inför någon	☐	☐	☐
Kallat dig nedsättande saker med sexuell anknytning	☐	☐	☐
Kommit med upprepade sexuella inviter trots att du sagt nej	☐	☐	☐
Följt efter dig så du blivit rädd	☐	☐	☐
Blottat sig för dig	☐	☐	☐
Betett sig på ett sätt som du upplevt som sexuellt hotfullt	☐	☐	☐

15b. Om något av detta hänt dig, vem/vilka är det som utsatt dig för detta?

Sätt kryss i tillämplig ruta. Flera rutor kan vara aktuella.

	Man	Kvinna
Din nuvarande partner	☐	☐
Din före detta partner	☐	☐
Barn till dig eller din partner	☐	☐
Annan släkting	☐	☐
Personal inom vård eller omsorg	☐	☐
God man/Förvaltare	☐	☐
Någon annan du känner	☐	☐
En främmande person	☐	☐

15c. Om någon utsatt dig för sexuella trakasserier, var hände detta?

- ☐ I ditt eget hem
- ☐ I någon annans bostad
- ☐ På sjukhus, korttidsboende, särskilt boende eller bostad med särskild service
- ☐ Hos någon myndighet
- ☐ På gården, eller trappuppgång till ett bostadshus
- ☐ I färdtjänstbil
- ☐ På någon form av kollektivtrafik ex. buss eller båt
- ☐ På annat ställe
- ☐ Vet ej/minns ej

16a. Har någon i din närhet, sedan du fyllt 65 år, någonsin utsatt dig för sexuella handlingar mot din vilja, på något av följande sätt?

Om du svarat "aldrig" på samtliga alternativ, gå direkt till fråga 18d

	Aldrig	Någon gång	Flera gånger
Tvingat dig till någon form av sexuell aktivitet genom att hota dig, hålla fast dig eller göra dig illa på något sätt	☐	☐	☐
Försökt tvinga dig till någon sexuell aktivitet genom att hota dig, hålla fast dig eller göra dig illa på något sätt	☐	☐	☐
Tvingat dig eller försökt tvinga dig till någon form av sexuell aktivitet när du inte kunnat försvara dig, för att du t ex. varit sovande eller drogad	☐	☐	☐
Tagit i dig på ett sexuellt sätt mot din vilja t ex. genom att ta tag i , hålla fast, kyssa eller krama	☐	☐	☐

16b. Om något av detta hänt dig, vem/vilka är det som utsatt dig för detta?

Sätt kryss i tillämplig ruta. Flera rutor kan vara aktuella.

	Man	Kvinna
Din nuvarande partner	☐	☐
Din före detta partner	☐	☐
Barn till dig eller din partner	☐	☐
Annan släkting	☐	☐
Personal inom vård eller omsorg	☐	☐
God man/Förvaltare	☐	☐
Någon annan du känner	☐	☐
En främmande person	☐	☐

16c. Om någon utsatt dig för någon form av sexuella handlingar mot din vilja, var hände detta?

- ☐ I ditt eget hem
- ☐ I någon annans bostad
- ☐ På sjukhus, korttidsboende, särskilt boende eller bostad med särskild service
- ☐ Hos någon myndighet
- ☐ På gården, eller trappuppgång till ett bostadshus
- ☐ I färdtjänstbil
- ☐ På någon form av kollektivtrafik t ex. buss eller båt
- ☐ På annat ställe
- ☐ Vet ej/ minns ej

16d. Har du varit utsatt för sexuella trakasserier eller sexuella handlingar mot din vilja innan du fyllde 65 år?

☐ Nej ☐ Ja

16e. Om ja, gör detta att du fortfarande känner dig rädd?

☐ Nej ☐ Ja

EKONOMISKT UTNYTTJANDE

17a. Finns det någon i din närhet som, sedan du fyllt 65 år, missbrukat eller utnyttjat ditt förtroende när det gäller din ekonomi genom att

	Aldrig	Någon gång	Flera gånger
Undanhållit eller begränsat ditt förfogande av pengar	☐	☐	☐
Lurat dig eller pressat dig på pengar	☐	☐	☐
Stulit eller förskingrat pengar eller egendom från dig	☐	☐	☐
Hotat eller pressat dig så att du överlåtit din bostad eller annan egendom till honom/henne	☐	☐	☐
Tvingat eller pressat dig att flytta av ekonomiska skäl	☐	☐	☐
Förmått dig att skriva eller ändra ditt testamente till sin fördel	☐	☐	☐
Lurat eller tvingat dig teckna ett abonnemang	☐	☐	☐

17b. Om något av detta hänt dig, vem/vilka är det som utsatt dig för detta?

Sätt kryss i tillämplig ruta. Flera rutor kan vara aktuella.

	Man	Kvinna
Din nuvarande partner	☐	☐
Din före detta partner	☐	☐
Barn till dig eller din partner	☐	☐
Annan släkting	☐	☐
Personal inom vård eller omsorg	☐	☐
God man/Förvaltare	☐	☐
Någon annan du känner	☐	☐
En främmande person	☐	☐

17c. Har du varit utsatt för detta innan du fyllde 65 år?

☐Nej ☐Ja

17e. Om ja, gör detta att du fortfarande känner dig rädd?

☐Nej ☐Ja

STÖD OCH ANMÄLAN

18a. Om du utsatts för hot, våld eller något av det obehag som vi frågat om i denna enkät, har du berättat om det för någon?

☐ Ja ☐ Nej

18b. Om ja, vem?

Sätt kryss i tillämplig ruta. Flera rutor kan vara aktuella.

	Man	Kvinna
Din nuvarande partner	☐	☐
Din före detta partner	☐	☐
Barn till dig eller din partner	☐	☐
Annan släkting	☐	☐
Personal inom vård eller omsorg	☐	☐
God man/Förvaltare	☐	☐
Någon annan du känner	☐	☐

18c. Om du utsatts för hot, våld eller något av det obehag som vi frågat om i denna enkät, har du någon gång, efter att du fyllt 65 år, sökt hjälp hos någon instans? Hur nöjd var du i så fall med hjälpen?

	Ja, nöjd med hjälpen	Ja, men missnöjd med hjälpen
Personal inom äldreomsorg eller omsorg om personer med funktionsnedsättning	☐	☐
Socialsekreterare eller handläggare	☐	☐
Akutmottagning på sjukhus	☐	☐
Vårdcentral, ex distriktssköterska	☐	☐
Psykiatrisk mottagning	☐	☐
Familjerådgivning	☐	☐
Brottsofferjour	☐	☐
Kvinnojour	☐	☐
Präst/pastor/diakon/diakonissa	☐	☐
Annan instans	☐	☐

18d. Om du utsatts för hot, våld eller något av det obehag som vi frågat om i denna enkät, har du polisanmält händelsen?

☐ Nej ☐ Ja

18e. Om du polisanmält det du utsatts för, vad hände?

- ☐ förundersökningen lades ned
- ☐ åtalet lades ned
- ☐ rättegång med friande dom
- ☐ rättegång med fällande dom

Ett stort TACK för att du tog dig tid att besvara frågorna!

ÖVERSIKT UTSATTHET

Tabellen på följande uppslag är en översikt av de svarandes erfarenheter av våld efter 65 år. I tabellen redovisas erfarenheter av olika våldsområden utifrån kön, ålder, hemförhållanden, skattad hälsa och utbildningsnivå (dvs. frågorna 1-7 och 9 i enkäten). Erfarenheter av upprepat våld (flera gånger) särredovisas.

Resultaten som redovisas utgår från alla svarande dvs. 3 403 personer (med undantag för kolumn två och tre som redovisar antal och procent av de 522 personer med erfarenhet av våld efter 65 år).

De rosa fälten markerar de grupper som är särskilt utsatta, dvs. de som har rapporterat en större erfarenhet av hela svarandegruppens erfarenhet. Hela svarandegruppens erfarenhet av våldsområdena är markerad med fet stil.

Rosa markerar de resultat av våldserfarenheter som är högre än gruppens totala erfarenheter av våld. Gruppens totala erfarenheter är markerade med fet stil.

Svarande	Våldsutsatta personer			Samtliga våldsområden		Försummelse		Hot och trakasserier		Fysiskt våld		Sexuellt våld		Sexuella övergrepp - pornografi		Sexuella trakasserier		Sexuella handlingar		Ekonomiskt utnyttjande	
Antal	Antal	Procent		Totalt	Flera gånger	Totalt	Flera gånger	Totalt	Flera gånger	Totalt	Flera gånger	Totalt	Flera gånger	Totalt	Flera gånger	Totalt	Flera gånger	Totalt	Flera gånger	Totalt	Flera gånger
3403	522	15%	Antal personer	522	146	255	225	234	88	58	9	48	9	13	1	35	7	15	1	116	23
			Procent av alla svarande	15,3%	4,3%	7,5%	6,6%	6,9%	2,6%	1,7%	0,3%	1,4%	0,3%	0,4%	0,0%	1,0%	0,2%	0,4%	0,0%	3,4%	0,7%
2803	397	76%	Fyllt i själv	14,2%	3,9%	6,0%	5,3%	6,9%	2,7%	1,6%	0,3%	1,4%	0,3%	0,4%	0,0%	1,1%	0,2%	0,4%	0,0%	3,1%	0,6%
433	100	19%	Fyllt i tillsammans	23,1%	6,7%	18,0%	16,9%	6,5%	1,8%	1,6%	0,2%	1,6%	0,2%	0,7%	0,0%	0,9%	0,2%	0,5%	0,0%	5,8%	1,6%
167	25	5%	Ej svarat	15,0%	4,2%	4,8%	4,2%	7,8%	3,0%	3,0%	0,0%	1,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,6%	0,0%	0,6%	0,0%	2,4%	0,0%
1688	250	48%	Man	14,8%	4,1%	7,6%	6,4%	5,9%	2,0%	1,7%	0,2%	0,6%	0,2%	0,1%	0,0%	0,5%	0,2%	0,3%	0,0%	3,4%	0,5%
1657	263	50%	Kvinna	15,9%	4,2%	7,4%	6,9%	7,8%	3,1%	1,8%	0,4%	2,2%	0,4%	0,7%	0,1%	1,6%	0,2%	0,5%	0,1%	3,3%	0,7%
58	9	2%	Ej svarat	15,5%	10,3%	6,9%	5,2%	6,9%	5,2%	0,0%	0,0%	1,7%	0,0%	0,0%	0,0%	1,7%	0,0%	1,7%	0,0%	5,2%	3,4%
65	19	4%	92 år	29,2%	7,7%	27,7%	26,2%	9,2%	3,1%	3,1%	0,4%	3,1%	1,5%	0,0%	0,0%	1,5%	0,0%	1,5%	1,5%	7,7%	4,6%
509	92	18%	82 år	18,1%	4,5%	12,0%	10,8%	4,9%	1,6%	1,8%	0,3%	1,6%	0,2%	0,6%	0,0%	1,2%	0,2%	0,6%	0,0%	3,9%	1,0%
1297	191	37%	72 år	14,7%	4,3%	7,5%	6,4%	6,4%	2,5%	1,6%	0,0%	1,1%	0,3%	0,2%	0,0%	0,9%	0,3%	0,5%	0,0%	3,5%	0,8%
1501	215	41%	65 år	14,3%	4,1%	5,1%	4,5%	7,8%	3,0%	1,6%	0,2%	1,6%	0,2%	0,5%	0,1%	1,1%	0,1%	0,3%	0,0%	3,0%	0,3%
31	5	1%	Ej fyllt i	16,1%	3,2%	6,5%	6,5%	9,7%	0,0%	6,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	3,2%	0,0%
3235	479	92%	Eget hushåll	14,8%	4,1%	6,9%	6,1%	6,9%	2,6%	1,6%	0,3%	1,4%	0,3%	0,3%	0,0%	1,1%	0,2%	0,4%	0,0%	3,2%	0,6%
109	36	7%	Särskilt boende	33,0%	9,2%	26,6%	23,9%	8,3%	2,8%	1,8%	0,0%	1,8%	0,0%	1,8%	0,0%	0,9%	0,0%	0,9%	0,0%	11,0%	1,8%
59	7	1%	Ej svarat	11,9%	5,1%	5,1%	1,7%	5,1%	0,0%	5,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	3,4%	0,0%
3101	445	85%	Ingen hemtjänst	14,4%	4,2%	6,4%	5,5%	6,7%	2,6%	1,7%	0,3%	1,2%	0,2%	0,4%	0,0%	0,9%	0,2%	0,4%	0,0%	3,1%	0,6%
253	68	13%	Hemtjänst	26,9%	4,7%	20,2%	19,8%	7,9%	1,2%	2,4%	0,0%	3,2%	0,4%	0,8%	0,0%	2,4%	0,4%	1,2%	0,0%	6,7%	1,6%
49	9	2%	Ej svarat	18,4%	10,2%	10,2%	8,2%	10,2%	6,1%	0,0%	0,0%	4,1%	2,0%	0,0%	0,0%	2,0%	0,0%	2,0%	2,0%	6,1%	2,0%
1174	243	47%	Bor ensam	20,7%	6,1%	11,2%	9,7%	8,0%	3,3%	2,6%	0,5%	2,6%	0,4%	0,7%	0,1%	1,9%	0,3%	1,0%	0,1%	5,5%	1,0%
2100	263	50%	Bor med Partner	12,5%	3,3%	5,4%	4,9%	6,4%	2,1%	1,2%	0,1%	0,9%	0,2%	0,2%	0,0%	0,6%	0,2%	0,1%	0,0%	2,4%	0,5%
28	1	0%	Bor med Make och barn	3,6%	3,6%	0,0%	0,0%	3,6%	3,6%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
40	4	1%	Bor med Barn	10,0%	5,0%	2,5%	2,5%	2,5%	2,5%	5,0%	2,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
29	5	1%	Andra	17,2%	0,0%	13,8%	13,8%	3,4%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	3,4%	0,0%
9	0	0%	Andra konstellationer	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
23	6	1%	Ej svarat	26,1%	8,7%	17,4%	17,4%	13,0%	8,7%	4,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	4,3%	0,0%
615	53	10%	Mycket bra hälsa	8,6%	3,4%	1,6%	1,3%	5,0%	2,9%	0,8%	0,0%	0,5%	0,0%	0,3%	0,0%	0,2%	0,0%	0,3%	0,0%	2,0%	0,2%
1807	243	47%	Bra Hälsa	13,4%	3,2%	5,2%	4,6%	6,4%	1,8%	1,4%	0,2%	1,2%	0,2%	0,3%	0,0%	1,1%	0,2%	0,3%	0,0%	3,4%	0,6%
760	163	31%	Mindre bra hälsa	21,4%	5,3%	13,4%	12,0%	8,8%	3,4%	2,8%	0,7%	2,5%	0,5%	0,7%	0,1%	1,7%	0,3%	0,7%	0,1%	3,8%	1,1%
127	44	8%	Dålig hälsa	34,6%	12,6%	27,6%	26,0%	8,7%	3,9%	3,1%	8,0%	0,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,8%	0,0%	7,1%	0,0%
94	19	4%	Ej svarat	20,2%	11,7%	14,9%	10,6%	10,6%	6,4%	2,1%	0,0%	3,2%	1,1%	1,1%	0,0%	2,1%	1,1%	1,1%	0,0%	4,3%	3,2%
1782	231	44%	Folkskola	13,0%	3,6%	7,8%	7,2%	5,1%	2,2%	1,1%	0,4%	1,3%	0,2%	0,4%	0,0%	1,0%	0,2%	0,4%	0,0%	2,6%	0,5%
497	82	16%	Realen eller motsv.	16,5%	4,8%	7,8%	6,6%	6,6%	3,0%	1,6%	0,0%	1,0%	0,0%	0,2%	0,0%	0,8%	0,0%	0,0%	0,0%	3,8%	1,0%
411	82	16%	Gymnasium eller motsv.	20,0%	4,6%	8,0%	7,3%	10,9%	2,4%	2,4%	0,0%	2,2%	0,7%	1,0%	0,2%	1,2%	0,2%	1,0%	0,2%	3,9%	1,5%
657	118	23%	Universitet/Högskola	18,0%	5,2%	6,1%	4,6%	9,3%	3,3%	2,9%	0,3%	1,5%	0,5%	0,0%	0,0%	1,4%	0,5%	0,5%	0,0%	4,9%	1,5%
56	9	2%	Ej svarat	16,1%	7,1%	7,1%	5,4%	8,9%	3,6%	3,6%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	5,4%	0,0%

OFREDAD – om våld och övergrepp mot äldre personer

En rapport framtagen av Region Gotland, socialförvaltningen

Projektledare: Lisa Lindell

Materialet bearbetat av doktorand Kerstin Kristensen

Text: Kerstin Kristensen, Lisa Lindell

Vetenskapligt granskat av Anders Möller, professor vid Ersta Sköndal högskola

Grafisk form: Bild och Reklam, Visby

Tryck: Joma GP

Använd gärna innehållet i rapporten men ange källan.

